Dr Strauber Györgyi - Sóti lászlóné

A számítástudomány alapjai. I.

Gyakorlati feladatok gyüjteménye.

Bevezetés

Ez a gyakorlati feladatgyüjtemény a ***Számítástudomány alapjai I.*** *jegyzet kiegészítője. Tartalmazza a gyakorlati órákon elhangzó témakörök feladatait, segítve ezzel az órai munkát és a hallgatók otthoni tanulását. A megoldása nem minden feladatnak szerepel, de a fontosabb alapfeladatok minden témakörben kidolgozottak. Témánként először a feladatok felsorolása található meg, majd azok magoldása. A példatár végére került egy gyakorlati zárthelyi feladatsor, majd egy vizsgadolgozat a megfelelő pontozással.*

2009. február 1.

Tartalom

1. Számrendszerek 4

1.1.Feladatok 6

1.2.Megoldások 8

2. Halmazok..15

2.1.Feladatok 15

2.2.Megoldások 22

3. Ítéletek 27

3.1.Feladatok 27

3.2.Megoldások 36

4. Relációk 43

4.1.Feladatok 43

4.2.Megoldások 47

5. Függvények..52

5.1.Feladatok 52

5.2.Megoldások 57

6. A számfogalom bővítése 62

6.1.A teljes indukció 62

6.2.Feladatok 65

7. Számonkérések 66

Irodalomjegyzék 69

1. Számrendszerek

Ez az anyagrész az előadáson nem hangzik el, csak a gyakorlaton foglalkozunk a témával, ezért a többi fejezettől eltérően kis összefoglalót adunk hozzá.

A helyiértékes számábrázolás szabályai szerint bármely értéket az általunk használt tizes számrendszertől eltérő, más számrendszerben is ábrázolhatunk.

Egy tizes számrendszerbeli szám mit is jelent?

$$5463.48$$

Ez azt jelenti, hogy 5 db ezres, 4 db százas 6 db tizes és 3 db egyes, valamint 4 tized és 8 század összege. Ha ezt felírjuk:

$$5*10^3+4*10^2+6*10+3*1+4*10^{-1}+8*10^{-2}$$

Tehát a tizedesponttól való távolság meghatározza, hogy tíz hányadik hatványával kell szorozni az azon a helyen lévő számjegyet.

Általában egy szám „p”-számrendszerben a következőképpen írható le:

$$\sum_{i=-\infty}^{\infty} a_i \cdot p^i \qquad ahol\ 0 \le a_i < p \quad \forall\ i\ esetén$$

Ugyanez tizes számrendszerben:

$$\sum_{i=-\infty}^{\infty} a_i \cdot 10^i \qquad ahol\ 0 \le a_i < 10 \quad \forall\ i\ esetén$$

azaz

$$a_n \cdot 10^n + a_{n-1} \cdot 10^{n-1} + ...a_2 \cdot 10^2 + a_1 \cdot 10 + a_0 + a_{-1} \cdot 10^{-1} + a_2 \cdot 10^{-2} + a_{-3} \cdot 10^{-3}$$

Tehát a helyiértékek mindig az alapszám hatványai.

Ha tizesnél nagyobb alapszámú számrendszert használunk a további számjegyeket az abécé betűivel jelöljük, például A=10, B=11 stb.

A számítógépek minden adatot kettes számrendszer szerint tárolnak, ezért olyan eljárások kidolgozása vált szükségessé, amelyek az ember által használt számokat és betűket bináris jelek formájára képesek kódolni és dekódolni.

A leggyakrabban használt számrendszer a bináris, azaz a 2 alapú számrendszer. A bináris, az oktális (nyolcas) és a hexadecimális (tizenhatos) számrendszerek nagyon szoros összefüggésben vannak hiszen a 2 harmadik hatványa éppen 8, és a negyedik hatványa éppen 16, ezért a bináris számot ha hármasával (triádok) vagy négyesével (tetrádák) beosztjuk, közvetlenül leolvasható lesz a szám oktális illetve hexadecimális alakja. Ezt gyakran ki is használjuk az átalakítások során.

A 2-es, 16-os és a 8-as számrendszerbeli átváltáshoz néhány segéd táblázat:

Tizes számrendszer	***Bináris számrendszer***	***Oktális számrendszer***	***Hexadecimális számrendszer***
0	*0000*	*0*	*0*
1	*0001*	*1*	*1*
2	*0010*	*2*	*2*
3	*0011*	*3*	*3*
4	*0100*	*4*	*4*
5	*0101*	*5*	*5*
6	*0110*	*6*	*6*
7	*0111*	*7*	*7*
8	*1000*	*10*	*8*
9	*1001*	*11*	*9*
10	*1010*	*12*	*A*
11	*1011*	*13*	*B*
12	*1100*	*14*	*C*
13	*1101*	*15*	*D*
14	*1110*	*16*	*E*
15	*1111*	*17*	*F*

Az átalakításokhoz szükségesek az alapszámok hatványai ezért ezeket is magadjuk, a könnyebb számolás végett.

$2^0 =$	1	$2^{-1} = 0{,}5$
$2^1 =$	2	$2^{-2} = 0{,}25$
$2^2 =$	4	$2^{-3} = 0{,}125$
$2^3 =$	8	$2^{-4} = 0{,}0625$
$2^4 =$	16	$2^{-5} = 0{,}03125$
$2^5 =$	32	$2^{-6} = 0{,}015625$
$2^6 =$	64	
$2^7 =$	128	
$2^8 =$	256	
$2^9 =$	512	
$2^{10} =$	1024	
$2^{11} =$	2048	
$2^{12} =$	4096	

$8^0 =$	1	$8^{-1} = 0{,}125$
$8^1 =$	8	$8^{-2} = 0{,}015625$
$8^2 =$	64	$8^{-3} = 0{,}001953$
$8^3 =$	512	$8^{-4} = 0{,}000244$
$8^4 =$	4096	
$16^0 =$	1	$16^{-1} = 0{,}0625$
$16^1 =$	16	$16^{-2} = 0{,}0039$
$16^2 =$	256	
$16^3 =$	4096	
$16^4 =$	65536	

A számrendszerek közötti (átalakításokat) konverziókat példákon keresztül mutatjuk be, csak megoldásaikat kicsik részletesebb magyarázattal látjuk el.

<u>1.1</u> *Feladatok*

1. ***Alakítsuk át a következő decimális számot binárisba!***

a.) 57.4375_{10}

b.) 3492.326_{10}

2. ***Alakítsuk át a következő bináris számot decimálisba!***

a.) 11111001110.1011_2

b.) 1011001.1101_2

3. ***Alakítsuk át a következő decimális számot oktálisra!***

a.) 579.18_{10}

b.) 1998_{10}

4. ***Mi lesz a következő oktális szám értéke decimálisban?***

a.) 1103.1341_8

b.) 3716.4_8

5. ***Alakítsuk át a következő bináris számot***

a.) *közvetlenül oktálisba*

1001000011.0010111_2

b). ***Alakítsuk át a következő oktális számot közvetlenül binárisba!***

14765.56_8

6. ***Mi lesz a következő decimális számok hexadecimális alakja?***

a.) 579.18_{10}

b.) 1998_{10}

7. ***Alakítsuk át a következő hexadecimális számokat decimálisra!***

a.) $7CE_{16}$

b.) $2AB.E1_{16}$

8. ***Alakítsuk át a következő bináris számot közvetlenül hexadecimálisba!***

1001000010.0010111_2

9. ***Adjuk össze a 749_{10}, a 46_{10} és a 27_{10} számokat kettes nyolcas és tizenhatos számrendszerben!***

10. ***Hajtsuk végre a $1011101101_2 – 11011111_2$ kivonást!***

Végezzük el a feladatot komplemens szám segítségével is.

11. ***Komplemens szám segítségével végezzük el a következő kivonásokat!***

A feladatokat bináris ésa hexadecimális számrendszerben is végezzük el!

a.) 698_{10} - 482_{10}

b.) 749_{10} - 223_{10}

c.) 5330_{10} - 3733_{10}

d.) 3795_{10} - 757_{10}

12. ***Komplemens kivonással végezze el 16-os számrendszerben a következő kivonást:***

$698_{10} – 482_{10}=$

13. ***Végezze el a következő konverziókat! Jelölje a táblázatban a megfelelő helyen!***

Hexadecimális	***decimális***	***bináris***	***oktális***
3F2.EB			

14. ***Végezze el a lehetséges konverziókat! Jelölje a táblázatban a megfelelő helyen!***

Bináris	***decimális***	***oktális***	***hexadecimális***
11001.1101			

15. ***Komplemens kivonással végezze el kettes számrendszerben a következő kivonást:***

$7754_8 – 4563_8=$

16. ***Komplemens kivonással végezze el kettes számrendszerben a következő kivonást:***

$591_{10} – 324_{10}=$

17. ***Adja össze az alábbi két számot kettes számrendszerben:***

$100101_2 + 101110_2 =$

18. ***Töltse ki a kipontozott részeket a megfelelő szóval vagy betűvel, számmal.***

A $7D_{16}$ *kettes számrendszerbeli alakja: …………………………………*

A 0.4_{16} *tizes számrendszerbeli alakja: . …………………………………*

19. ***Vonja ki az alábbi két számot hexadecimális számrendszerben:***

$D81_{16} – 7E4_{16} =$

1.2 Megoldások.

1. ***Decimálisból bináris számrendszerbe való átalakítás:***

a.) $57{,}4375_{10}$=?

Tizes számrendszerből bármely számrendszerbe átválthatunk úgy, hogy a számrendszer váltószámait a megfelelő szorzótényezőkkel megszorozzuk. Ennél jobb, szisztematikusabb módszer a maradékos osztás. Emlékeztetőül a maradékos osztás algoritmusa: a tizes számrendszerbeli számot elosztjuk az átalakítandó számrendszer alapszámával, az osztás eredményeit, valamint a maradékot egymás alá írjuk. Amikor az osztás végére érünk, a maradékokat visszafelé, alulról felfelé egymás mellé írjuk.

osztás:	*57:2=28*	*28:2=14*	*14:2=7*	*7:2=3*	*3:2=1*	*1:2=0*
maradék:	*1*	*0*	*0*	*1*	*1*	*1*

Táblázatosan:

hányados :8	*maradék*
57	1
28	0
14	0
7	1
3	1
1	1
0	

a maradékokat visszafelé írva: 111001_2

A szám törtrészének kiszámításához az algoritmus a következő:

A törtrészt megszorozzuk 2-vel, az eredményt úgy írjuk le, hogy a szám egészrésze a bal oldalra kerül. Majd ismét csak a törtrészt szorozzuk 2-vel, és megint az egészrész a baloldalra kerül A művelet tetszőleges sok lépésen keresztül végezhető. Minél tovább folytatjuk, az eredmény annál pontosabb lesz. A művelet akkor ér véget, amikor a törtrész 5 tized lesz, vagy megelégszünk bizonyos jegynyi pontossággal. Az eredményt az egész részen megjelenő számok adják, a vonal bal oldalán rendes sorrendben.

0,	4375*2
0	8750
1	750
1	50
1	0

Tehát $57.4375_{10}=111001.0111_2$

b.) ***3492,326$_{10}$=?***

Hányados	*:2 maradék*
3492	0
1746	0
873	1
436	0
218	0
109	1
54	0
27	1
13	1
6	0
3	1
1	1
0	

0,	*326*·2*
0	652
1	304
0	608
1	212
0	432
0	864
1	728
	stb.

3492,326$_{10}$=110110100100,0101001$_2$

2. *A bináris számrendszerből való visszaalakítás decimálisba:*

11111001110.1011$_2$=?

Használjuk a megadott hatvány értékeket!

a)

2^{10}	2^9	2^8	2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0		2^{-1}	2^{-2}	2^{-3}	2^{-4}
1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	•	1	0	1	1_2

$$1\cdot 2^{10}+1\cdot 2^9+1\cdot 2^8+1\cdot 2^7+1\cdot 2^6+1\cdot 2^3+1\cdot 2^2+1\cdot 2^1+1\cdot 2^{-1}+1\cdot 2^{-3}+1\cdot 2^{-4}$$

$$1\cdot 1024+1\cdot 512+1\cdot 256+1\cdot 128+1\cdot 64+1\cdot 8+1\cdot 4+1\cdot 2=1998$$

$$1\cdot 0{,}5+1\cdot 0{,}125+1\cdot 0{,}0625=0{,}6875$$

Tehát a fenti bináris szám $11111001110\cdot 1011_2=1998{,}6875_{10}$

b) ***1011001,1101$_2$=?***

$$1\cdot 2^6+0\cdot 2^5+1\cdot 2^4+1\cdot 2^3+0\cdot 2^1+1+1\cdot 2^{-1}+1\cdot 2^{-2}+0\cdot 2^{-3}+1\cdot 2^{-4}=$$

=64+16+8+1+0,5+0,25+0,0625 =89,8125

$1011001{,}1101_2=89{,}8125_{10}$

3. *Alakítsuk át a decimális számot oktálissá.*

a) ***579,18$_{10}$=?***

Az új számrendszer alapjával (8-al) kell megint osztanunk és a maradékokat visszafelé felírni, tizedes értékeket pedig szorozni kell az alapszámmal (8-al) és az egész részeket rendes sorrendben felírni.

Táblázatosan írva

Hányados:8	*maradék*
579	*3*
72	*0*
9	*1*
1	

0,	*18 *8*
1	*44*
3	*52*
4	*16*
1	*28*
	stb

Tehát $579{,}18_{10}=1103{,}1341_8$

b) $\mathbf{1998_{10}=?}$

Hányados:8	*maradék*
1998	*6*
249	*1*
31	*7*
3	*3*
0	

$=3716_8$

4. ***Az oktális számrendszerből decimálisba való visszaalakítás***

Ismét szükségünk lesz a hatványok értékeire.

a.) $\mathbf{1103.1341_8=?}$

8^3	8^2	8^1	8^0		8^{-1}	8^{-2}	8^{-3}	8^{-4}
1	1	0	3	•	1	3	4	1

*3*512+1*64+3*1+1*0.125+3*0.015625+4*0.001953+1*0.00024 =579.1796*

b.) $\mathbf{3716.4_8\ =?}$

8^3	8^2	8^1	8^0		8^{-1}
3	7	1	6	•	4

*3*512+7*64+1*8+6*1+4*0.125 = 1998.5*

5. ***a.) Alakítsuk át következő bináris számot közvetlenül oktálisba:***

$\mathbf{1001000011.0010111_2=?}$

Vegyük észre az oktális és bináris számrendszerek közti közvetlen összefüggést. Ha hármasával (triádok) vesszük a bináris számot, közvetlenül leolvasható az oktális érték. Hiszen $2^3=8$ *és* $2^6=8^2$ *stb. Használjuk a fejezet elején megadott táblázatot!*

FONTOS: Amikor hármasával beosztjuk a számot, a tizedes (bináris) ponttól kell jobbra és balra indulni!!! Ha nincs ki a 3 jegy, ki kell egészíteni.

***00**1*	*001*	*000*	*011*	•	*001*	*011*	***100**$_2$*
1	*1*	*0*	*3*	•	*1*	*3*	*4$_8$*

Tehát: $1001000011.0010111_2 = 1103.134_8$

b.) Alakítsuk át következő oktális számot közvetlenül binárisba:

14765.56_8=?

Természetesen az oktális szám is közvetlen felírható bináris számrendszerbe, ha használjuk a triádokat:

1	*4*	*7*	*6*	*5*	•	*5*	*6$_8$*
001	*100*	*111*	*110*	*101*	•	*101*	*110$_2$*

Tehát: $14765.56_8 = 1100111110101.10111_2$ (a felesleges nullákat elhagytuk.)

6. Mi lesz a következő decimális számok alakja hexadecimálisban?

a.) 579.18_{10}

A már megszokott algoritmus szerint az új számrendszer alapjával (16-al) osztunk, és a maradékokat visszafelé felírjuk. A törtrészt szorozzuk az alapszámmal (16-al) és az egészrészeket rendes sorrendben felírjuk.

Hányados	*:16 maradék*
579	*3*
36	*4*
2	*2*
0	

$0{,}18 \cdot 16$

$\underline{108}$

$2{,}88 \cdot 16$

2 $\leftarrow$ $\underline{528}$

$14{,}|08$

E $\leftarrow$

A szorzások után az egészrészek 2 és E, tehát: $579.18_{10} = 243.2E_{16}$

b.) 1998_{10}=?

Hányados	*:16 maradék*
1998	*14 (E)*
124	*12 (C)*
7	*7 (7)*
0	

$1998_{10} = 7CE_{16}$

7. Alakítsuk át a következő hexadecimális számokat decimálisra!

a.) $7CE_{16}$=?

Használjuk a fejezet elején megadott hatvány értékeket!

$$7CE_{16} = 7 \cdot 16^2 + C \cdot 16 + E \cdot 1 = 7 \cdot 256 + 12 \cdot 16 + 14 \cdot 1 = 1998$$

b.) 2AB.E1$_{16}$=?

$$2AB,E1_{16} = 2\cdot 16^2 + A\cdot 16 + B\cdot 1 + E\cdot 10^{-1} + 1\cdot 16^{-2} =$$
$$= 2\cdot 256 + 10\cdot 16 + 11\cdot 1 + 14\cdot 0{,}0625 + 1\cdot 0{,}0039 = 683{,}8789_{10}$$

8. *Alakítsuk át a következő bináris számot közvetlenül hexadecimálisba!*

1001000010.0010111_2

Vegyük észre, hogy a tizenhatos és a kettes számrendszerek között is nagyon szoros a kapcsolat, hiszen a $2^4 = 16^1$ *és* $2^8 = 16^2$ *stb. Így a bináris és a hexadecimális közötti átalakítás úgy történik, hogy a bináris számot négyes csoportokra osztjuk (törtszám esetén a tizedesponttól jobbra és balra indulva alakítjuk ki a négyes csoportokat!), ezeknek pedig megfeleltetünk egy-egy hexadecimális jegyet (lásd a fejezet elején megadott táblázatot). Ha nincs meg a 4 jegy a szám elején és végén 0-kal kell kiegészíteni.*

Így:

***00**10*	*0100*	*0010* **.**	*0010*	*111**0***
2	*4*	*3*	*2*	*E*

tehát: $1001000010.0010111_2 = 243.2E_{16}$

9. *Adjuk össze a 749_{10} , a 46_{10} és a 27_{10} számokat kettes nyolcas és tizenhatos számrendszerben!*

Összeadás:

bináris	*oktális*	*hexadec.*	*decimális*
1011101101	1355	2ED	749
101110	56	2E	46
11011	+ 33	1B	27
1100110110_2	1466_8	336_{16}	822_{10}

10. *Hajtsuk végre a $1011101101_2 - 11011111_2$ kivonást!!*

Kivonás:

Kisebbítendő:	1011101101
kivonandó	- 11011111
eredmény	1000001110_2

Kivonás komplemens szám segítségével:

Két szám különbségét a számítógép az úgynevezett komplemens képzési és az összeadás műveletével állítja elő. Ehhez szükséges 2 definíció.

Definíció: *Legyen az adott számú pozíción ábrázolható legnagyobb szám M. Egy tetszőleges bináris szám egyes komplemensén az M és az adott szám különbségét értjük.*

Definíció: *Kettes komplemensnek nevezzük az előző különbségnél eggyel nagyobb számot.*

Ebből következik, hogy ha egy számhoz hozzáadjuk a kettes komplemensét, éppen azt a legkisebb számot kapjuk, amely az adott számú pozíción már nem fér el.

A művelet menete:

1.) *A kivonandót ki kell egészíteni annyi jegyre, ahány jegyű a kisebbítendő.*

2.) *Venni kell a kivonandó egyes komplemensét(0 helyett 1-et, 1 helyett 0-t írni). Illetve 16 rendszerben minden értéket 15-re kell kiegészíteni.*

3.) *A kapott értékhez hozzá kell adni 1-et. (Ez lesz a kivonandó kettes komplemense).*

4.) *A kapott számot hozzá kell adni a kisebbítendőhöz.*

5.) *A legelső jegyet le kell vágni, ez nem tartozik az eredményhez (túlcsordul).*

Számpéldán illusztrálva:

$$1011101101 - 11011111 = ?$$

1.) *kiegészítés:* ***00**11011111*

2.) *komplemens képzés:* *1100100000*

3.) *+1*

$$\begin{array}{r} 1100100000 \\ \underline{1} \\ 1100100001 \end{array}$$

4.) *összeadás:*

$$\begin{array}{r} 1011101101 \\ \underline{+\ 1100100001} \\ 11000001110 \end{array}$$

5.) *Az első jegy levágása utáni eredmény:* $\mathbf{1000001110_2}$

11. Komplemens szám segítségével végezzük el a következő kivonásokat!

a.) $\mathbf{698_{10}-482_{10}=?}$

A feladatot végezzük el bináris és hexadecimális számrendszerben is!

$$698_{10} = 2BA_{16} = 1010111010_2$$

$$482_{10} = 1E2_{16} = 111100010_2$$

	bináris	*hexadecimális*
kiegészítés:	***0**111100010*	*1E2*
komplemens képzés:	*1000011101*	*E1D*

+1	*1000011110*	*E1E*
Összeadás:	*1010111010*	*2BA*
	+ 1000011110	*+ E1E*
	10011011000	*10D8*

Az első jegy levágása utáni eredmény:

	11011000	***D8***

(természetesen az első értékes jegy előtti 00-kat nem írjuk ki.)

b.) $\boldsymbol{749_{10} - 223_{10}}$

Ezt a feladatot binárisan már megoldottuk, (lásd 10 feladat) most csináljuk meg hexadecimális rendszerben is:

$$749_{10} = 2ED_{16} = 1011101101_2$$

$$223_{10} = DF_{16} = 11011111_2$$

kiegészítés:	***0****DF*
komplemens képzés:	*F20*
hozzáadás:	*F21*
Összeadás:	$2ED+F21=120E_{16}$
eredmény:	$\boldsymbol{20E_{16}}$

c.) $\boldsymbol{5330_{10} - 3733_{10}}$

$$5330_{10} = 14D2_{16}$$

$$3733_{10} = E95_{16}$$

kiegészítés:	***0****E95*
átírás:	*F16A*
+1:	*F16B*
Összadás:	*14D2+F16B=1063D*
eredmény:	$\boldsymbol{63D_{16}}$

d.) $\boldsymbol{3795_{10} - 757_{10}}$

(Az eredmény: BDE_{16} *illetve* 01111011110_2

a megoldást már nem részletezzük)

2. Halmazok

2.1. Feladatok

1. ***Hozzuk egyszerűbb alakra a következő kifejezéseket:***

a) $A \cap \overline{B} \cap \overline{A} \cap B$

b) $(A \cap B) \cup (A \cap \overline{B}) \cup (\overline{A} \cap B) \cup (\overline{A} \cap \overline{B})$

c) $(A \cap \overline{C}) \cup (A \cap B \cap C) \cup (\overline{A} \cap \overline{B})$

d) $(A \cup B) \cap (\overline{A} \cup B)$

e) $(A \cup (A \cap B) \cup (A \cap B \cap C)) \cap (A \cup B \cup C)$

2. ***Igazak-e a következő halmazos kifejezések?***

a) $(A \cup B) \cap (A \cup \overline{B}) \cap (\overline{A} \cup B) \cap (\overline{A} \cup \overline{B}) = \emptyset$

b) $(A \cup B) \cap (A \cup C) \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C) \cup (B \cap C)$

c) $A \setminus (B \cap C) = (A \setminus B) \cup (A \setminus C)$

d) $A \setminus (B \cup C) = (A \setminus B) \setminus C$

e) $A \circ (B \circ C) = (A \circ B) \circ C$

f) $(A \cap \overline{B}) \circ (B \cap \overline{A}) = A \circ B$

3. ***Egy társasutazáson résztvevő csoport tagjai közül 6-an angolul, 6-an németül és 7-en franciául beszélnek.(Mindenki beszél legalább egy nyelvet). 4-en angolul és németül, 3-an németül és franciául, 2-an franciául és angolul. Egy valaki tud mind a 3 nyelven. Hányan vannak? Hány beszél csak angolul?***

Hozzuk egyszerűbb alakra a következő kifejezéseket:

4. $((A \cup B) \cap \overline{C}) \setminus (A \cap B)$

5. $\overline{(\overline{A \cap B} \cup C) \cap \overline{A}} \cup \overline{B} \cup \overline{C} \overset{?}{=} A \cup \overline{B} \cup \overline{C}$

6. $(A \setminus B) \circ (C \setminus A)$

7. $[(A \setminus B) \circ C] \cap (A \cap \overline{B})$

8. ***Bizonyítsuk be a következő egyenlőséget:***

$A \overset{?}{=} (A \cap B) \cup (A \cap \overline{B})$

9. ***Bizonyítsuk be a következő egyenlőséget:***

$$A \stackrel{?}{=} A \cup (A \cap B)$$

10. ***Milyen kapcsolat áll fent A és B között, ha*** $A \cup (B \cap \overline{A}) = B$ ***igaz ?***

11. ***Bizonyítsuk be a következő egyenlőséget:***

$$A \setminus (A \cap B) \cup B \stackrel{?}{=} A \cup B$$

12. ***Egyszerűsítsük a következő kifejezést:***

$$(A \cup B) \cap (\overline{A} \cup B) \cap (A \cup \overline{B}) =$$

13. ***Fejezzük ki az ismeretlen X halmazt.***

$$(\overline{X \cup A}) \cup (\overline{X \cup \overline{A}}) = B$$

14. ***Bizonyítsuk be:***

$$A \setminus (\mathrm{B} \cup \mathrm{C}) = (\mathrm{A} \setminus \mathrm{B}) \cap (\mathrm{A} \setminus \mathrm{C})$$

15. ***Tekintsük meg a következő halmazokat:***

$A = \{\textit{Hazai gépkocsik}\}$

$B = \{\textit{Hazai Toyota gépkocsik}\}$

$C = \{\textit{Hazai Daewoo gépkocsik}\}$

$D = \{\textit{Hazai piros gépkocsik}\}$

$E = \{\textit{Hazai Toyota Combi gépkocsik}\}$

Fogalmazzuk meg a lehetséges (páronkénti) metszeteket!

$A \cap B = ?$	$B \cap C = ?$
$A \cap C = ?$	$B \cap D = ?$
$A \cap D = ?$	$B \cap E = ?$
$A \cap E = ?$	$C \cap D = ?$

16. ***Legyen***

A={a,b,g} *B={c,d,g}* *C={d,e,f,g}*

H={a,b,c,d,e,f,g} a teljes halmaz.

Mik lesznek a következő halmazok elemei?

a) $\overline{A} \cap B =$

b) $\overline{A} \cup \overline{B} \cup \overline{C} =$

c) $\overline{A \cap B} \cap C =$

d) $\overline{A \cap B \cap C} =$

e) $\overline{A \cup B} \cap \overline{C} =$

f) $A \cup B \cup C =$

17. ***Rajzoljuk fel a Venn diagramját a következő halmazoknak, ahol*** $A \neq B \neq C$ ***és egyik halmaz sem üres.***

a) $A \cap B = B$

b) $A \cup B = A$

c) $A \cap B = 0$

d) $B \cap C = C$ és $A \cap C = 0$

18. ***Legyen*** *A={2,3};* *B={x| x^2-5x+6=0};*

Igaz-e, hogy *A = B ?*

19. ***Adottak a következő Venn diagramok. Írjuk fel a satírozott halmazokat!***

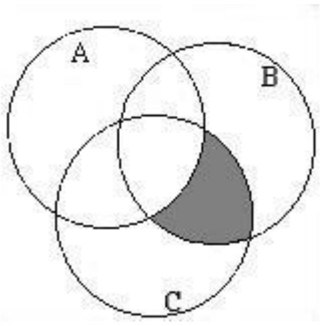

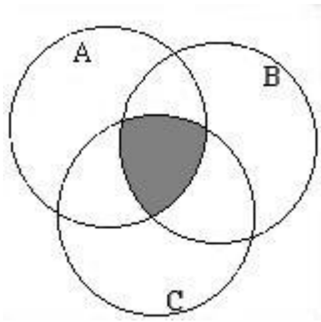

20. ***Igazoljuk:***

$$\left(A \cap \overline{B}\right) \cap \left(B \cup \overline{A}\right) \stackrel{?}{=} \left(A \cap B\right) \cup \left(\overline{A} \cap \overline{B}\right)$$

21. ***Legyenek:***

$A = \{x \mid 2 < x < 5\}$ $B = \{x \mid 3 \leq x \leq 7\}$

Milyen halmazokat eredményeznek az alábbi műveletek?

$A \cap B = ?$

$\overline{A} \cap \overline{B} = ?$

$A \cup B = ?$

$A \cap \overline{B} = ?$

22. ***Legyen*** $A = \{x |\ 2 \le x \le 5\}$ $\quad B = \{x |\ 3 < x \le 10\}$.

Milyen halmazokat eredményeznek az alábbi műveletek?

a) $A \cap B$

b) $\overline{A} \cap \overline{B}$

c) $\overline{A \cup B}$

d) $\overline{A \cap B}$

e) $\overline{A} \cup \overline{B}$

f) $A \cup B$

23. ***Igaz-e a következő állítás?***

$$(A \cap B) \cup (\overline{A} \cap B) \cup (A \cap B) \overset{?}{=} B$$

24. ***Adja meg rajzban az*** $\overline{A \cap B \cap C}$ ***halmazt, ha*** $A \cup B \cup C = I$.

25. ***Legyen***

$A = \{a, b, c, d, e, f\}$
$B = \{a, c, d, x, y, z\}$

Képezzük a $A \cup B, A \cap B, \mathrm{A} \setminus \mathrm{B}, A \circ B$ ***halmazokat!***

26. ***Legyen***

M a páros számok halmaza;

N a hárommal osztható számok;

P a prímszámok halmaza.

a) ***Hány eleme van*** $M \cap P$ ***halmaznak?***

b) ***Hány eleme van*** $N \cap P$ ***halmaznak?***

c) ***Hány eleme van*** $M \cap N$ ***halmaznak?***

d) ***Írjon fel olyan számokat, amelyek elemei az*** $M \cup N \cup P$ ***-nek.***

e) ***Mondjon olyan számot, ami nem eleme*** $M \cup N \cup P$ ***-nek.***

27. ***Lássa be a halmazműveletekre vonatkozó azonosságok felhasználásával a következő egyenlőséget!***

$$(A \setminus \mathrm{B}) \setminus \mathrm{C} \overset{?}{=} (A \setminus \mathrm{C}) \setminus (\mathrm{B} \setminus \mathrm{C})$$

28. ***Legyen 3 halmaz a következő:***

$$A = \{ALMA\} \qquad B = \{BANÁN\} \qquad C = \{CITROM\}$$

Mekkora a 3 halmaz számossága?

$$|A| = ? \qquad |B| = ? \qquad |C| = ?$$

Milyen elemei vannak az alábbi halmaznak?

$$(A \cup B) \setminus C = ?$$

Mik lesznek $B \setminus A$ halmaz részhalmazai?

29. ***3 halmaz számossága a következő:***

$$|A| = 7 \qquad |B| = 8 \qquad |C| = 10$$

a.) ***Mekkora értékek között mozoghat***

$$(A \cup B \cup C) = ?$$

b.) ***Mekkora ugyanezen halmaz számossága, ha a halmazok páronként vett metszete nem üres.***

30. ***Milyen műveleteket értelmezünk a halmazok között?***

31. ***Kommutatív-e két halmaz különbsége?***

32. ***Mit értünk egy halmaz komplementer halmazán?***

33. ***Ismertesse a disztributív törvényt!***

34. ***Milyen azonosságokat ismer az üres és az alaphalmazzal?***

35. ***Milyen formában lehet felírni két halmaz különbségét?***

36. ***Mi az A és a B halmaz szimmetrikus differenciája?***

37. ***Legyen A=(1,3)*** ***(a gömbölyű zárójel a nyílt intervallum!)***

B=[2,4] *C=[3,5]* *D=[1,5)*

Határozza meg az alábbi halmazokat!

$$R1 := (A \cap B)$$

$$R2 := (A \cap C)$$

$$R3 := D \setminus (A \cap B)$$

$$R4 := (B \cap C)$$

$R5 := (A \setminus B)$

$R6 := D \setminus (A \cup B)$

38. ***Írja le a De Morgan azonosságokat a halmazok körében!***

39. ***Legyen az alaphalmaz:*** $H : \{x \in Z | 0 \le x < 25\}$ ***és az ezen értelmezett A,B,C halmazok az alábbiak***:

$A = \{x \in H | x \quad páros\}$

$B = \{x \in H | x \, egyjegyű \; szám \}$

$C = \{8, \; 9, \; 10, \; 11, \; 12\}$

Határozza meg az $R1 = (A \cap B) \setminus C$

$R2 = (A \cup B) \cap (\neg A \setminus C)$

$R3 = \neg(\neg C \cup \neg B)$ ***halmazok elemeit és számosságát !***

40. ***Írja le a Disztributív törvényeket a halmazok körében!***

41. ***Legyen az A halmaz a 100-nál kisebb pozitív egész számok halmaza, a B pedig a 3-al osztható, 100-nál kisebb pozitív egész számok halmaza. Adja meg a következő halmazokat és azok számosságát!***

$A \cup B =$	$\|A \cup B\| =$
$A \cap B =$	$\|A \cap B\| =$
$A \setminus B =$	$\|A \setminus B\| =$
$B \setminus A =$	$\|B \setminus A\| =$

42. ***Igazolja, hogy az alábbi halmazok teljes rendszert alkotnak.***

$(A \cap B) és (A \cap \neg B) és (\neg A \cap B) és (\neg A \cap \neg B)$

43. ***Adottak a következő halmazok:*** $H = \{x \in N \mid 0 < x \le 30\}$

$M = \{x \in H \mid x \; páros\}$ $\quad N = \{x \in H \mid x \;\; osztható \; 3-mal\}$ $\quad P = \{x \in H \mid x \; prím\}$

Adja meg a következő halmazokat elemeik felsorolásával! Mekkora a halmazok számossága?

$M \cap P =$ $\quad\quad$ $| M \cap P | =$

$N \cap P =$ $\quad\quad$ $| N \cap P | =$

$M \cap N =$ $\quad\quad$ $| M \cap N | =$

44. ***Igazak-e az alábbi állítások a halmazműveletekre vonatkozóan? A kipontozott részre írja a megfelelő igaz vagy hamis minősítést! (A,B halmazok)***

$A \circ A = \emptyset$ ……………

$(A \setminus B) \cup B = A \cap B$ ……………

$(A \setminus B) \cap (B \setminus A) = \emptyset$ ……………

45. Legyen

A = {valós számok}
B = {irracionális számok}

$C = \left\{ \sqrt{2}^{2k+1}, ahol \quad k = 0,1,2... \right\}$

D = {racionális számok}

Melyek igazak a következő állítások közül?

a) $A = B \cup D$
b) $B \cap D = \emptyset$
c) $C \subset B$
d) $A \subset C$
e) $(B \setminus C) \cap A = \overline{\overline{B} \cup \overline{C}}$

2.2. *Megoldások.*

(Néhány feladat részletes megoldása megtalálható, az órai munkára szánt feladatoknak nem közöljük a megoldásait.)

1. ***Hozzuk egyszerűbb alakra a következő kifejezéseket:***

a) $A\cap\overline{B}\cap\overline{A}\cap B$

az elemek átrendezésével

$$A\cap\overline{B}\cap\overline{A}\cap B=(A\cap\overline{A})\cap(B\cap\overline{B})=\emptyset\cap\emptyset=\emptyset$$

b) $(A\cap B)\cup(A\cap\overline{B})\cup(\overline{A}\cap B)\cup(\overline{A}\cap\overline{B})$

az A *majd a* $\overline{A}$ *kiemelésével*

$$=\left[A\cap(B\cup\overline{B})\right]\cup\left[\overline{A}\cap(B\cup\overline{B})\right]=(A\cap H)\cup(\overline{A}\cap H)=A\cup\overline{A}=H$$

2. ***Igazak-e a következő halmazos kifejezések?***

a) $(A\cup B)\cap(A\cup\overline{B})\cap(\overline{A}\cup B)\cap(\overline{A}\cup\overline{B})=\emptyset$ ***igaz***

b) $(A\cup B)\cap(A\cup C)\cap(B\cup C)=(A\cap B)\cup(A\cap C)\cup(B\cap C)$ ***igaz***

c) $A\setminus(B\cap C)=(A\setminus B)\cup(A\setminus C)$

A baloldal átalakításával kapjuk a jobb oldali kifejezést:

$$A\setminus(\mathrm{B}\cap\mathrm{C})=\mathrm{A}\cap(\overline{\mathrm{B}\cap\mathrm{C}})=A\cap(\overline{B}\cup\overline{C})=$$

$$=(A\cap\overline{B})\cup(A\cap\overline{C})=(A\setminus\mathrm{B})\cup(\mathrm{A}\setminus\mathrm{C})$$

Tehát igaz.

d) $A\setminus(B\cup C)=(A\setminus B)\setminus C$ ***igaz***

e) $A\circ(B\circ C)=(A\circ B)\circ C$ ***igaz***

3. ***Egy társasutazáson résztvevő csoport tagjai közül 6-an angolul, 6-an németül és 7-en franciául beszélnek.(Mindenki beszél legalább egy nyelvet). 4-en angolul és németül, 3-an németül és franciául, 2-an franciául és angolul. Egy valaki tud mind a 3 nyelven. Hányan vannak? Hány beszél csak angolul?***

A Venn diagramot felrajzolva, beírva a számosságokat adódik, hogy angolul csak 1 ember beszél, és összesen 11-en vannak.

8. ***Bizonyítsuk be a következő egyenlőségeket:***

$A \overset{?}{=} (A \cap B) \cup (A \cap \overline{B})$

A jobb oldalból kiindulva:

$(A \cap B) \cup (A \cap \overline{B}) = A \cap (B \cup \overline{B}) = A \cap H = A$

9. $A \overset{?}{=} A \cup (A \cap B)$

A jobb oldali kifejezésben A helyett $A \cap H$ *-t írva majd A-t kiemelve:*

$A \cup (A \cap B) = (A \cap H) \cup (A \cap B) = A \cap (H \cup B) = A \cap H = A$

10. ***A baloldalt átalakítva:***

$A \cup \left(B \cap \overline{A}\right) = (A \cup B) \cap \left(A \cup \overline{A}\right) = (A \cup B) \cap H = A \cup B$

Márpedig, ha $A \cup B = B$*, akkor az* $A \subset B$ *kell legyen, azaz A halmaz része B-nek.*

11. ***Bizonyítsuk be a következő egyenlőségeket:***

$A \setminus (A \cap B) \cup B \overset{?}{=} A \cup B$

A baloldal átalakításával kapjuk a jobb oldalt:

$A \setminus (A \cap B) \cup B = (A \cap \overline{A \cap B}) \cup B = A \cap (\overline{A} \cup \overline{B}) \cup B = (A \cap \overline{A}) \cup (A \cap \overline{B}) \cup B =$
$= (A \cup B) \cap (\overline{B} \cup B) = (A \cup B) \cap H = A \cup B$

Ahol felhasználtuk, hogy ($A \cap \overline{A} = \emptyset$*), és* $\overline{B} \cup B = H$ *továbbá alkalmaztuk a disztributív törvényeket.*

12. ***Egyszerűsítsük a következő kifejezést:***

$(A \cup B) \cap (\overline{A} \cup B) \cap (A \cup \overline{B}) =$

Az átalakítás során többször alkalmaztuk ($A \cap \overline{A} = \emptyset$*) halmaz elhagyását.*

$\left(A \cap \overline{A}\right) \cup B \cap \left(A \cup \overline{B}\right) = (B \cap A) \cup \left(B \cap \overline{B}\right) = B \cap A$

13. ***Fejezzük ki az ismeretlen X halmazt.***

$(\overline{X \cup A}) \cup (\overline{X \cup \overline{A}}) = B$

A végrehajtott átalakítások:

$\left(\overline{X} \cap \overline{A}\right) \cup \left(\overline{X} \cap A\right) = \overline{X} \cup \left(\overline{A} \cap A\right) = \overline{X}$

A baloldal átalakítása után az egyenlőség $\overline{X} = B$ *ezért* $X = \overline{B}$ *az eredmény.*

14. ***Bizonyítsuk be:***

$A \setminus (B \cup C) = (A \setminus B) \cap (A \setminus C)$

A baloldal:

$A \setminus (B \cup C) = A \cap (\overline{B \cup C}) = A \cap (\overline{B} \cup \overline{C}) = A \cap \overline{B} \cap \overline{C}$

A jobboldal:

$(A \setminus B) \cap (A \setminus C) = (A \cap \overline{B}) \cap (A \cap \overline{C}) = A \cap \overline{B} \cap A \cap \overline{C} = A \cap \overline{B} \cap \overline{C}$

Tehát azonos a két oldal.

16. ***Mik lesznek a következő halmazok elemei?***

a) $\overline{A} \cap B = \{c, d\}$

b) $\overline{A} \cup \overline{B} \cup \overline{C} = \{a, b, c, d, e, f\}$, *mert* $A \cap B \cap C = \{g\}$

c) $\overline{A \cap B} \cap C = \{d, e, f\}$

d) $\overline{A \cap B \cap C} = \{a, b, c, d, e, f\}$

e) $\overline{A \cup B} \cap \overline{C} = \emptyset$

f) $A \cup B \cup C = H$

18. ***Legyen*** *A={2,3}; B={x| x^2-5x+6=0};* ***Igaz-e, hogy*** $A = B$?

Igen, igaz, hiszen az egyenlet gyökei azon x értékek, melyekre $x^2 - 5x + 6 = 0$. *Ezek pedig a 2 és a 3. Tehát a két halmaz elemei azonosak.*

19. ***Adottak a következő Venn diagramok. Írjuk fel a satírozott halmazokat!***

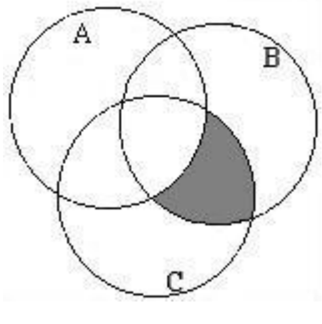

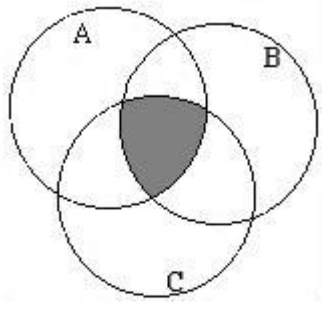

$B \cap C \setminus A$ *és* $A \cap B \cap C$

21. ***Legyenek:***

$A = \{x \mid 2 < x < 5\}$ $\qquad$ $B = \{x \mid 3 \le x \le 7\}$

Milyen halmazokat eredményeznek az alábbi műveletek?

$A \cap B = \{x \mid \quad 3 \le x < 5\}$ $\qquad$ *vagy* $[\mathbf{3;5}[$

$\overline{A} \cap \overline{B} = \{x \mid \quad x \le 2 \text{ vagy } x > 7\}$ $\qquad$ $]-\infty;2] \cup]7;\infty[$

$A \cup B = \{x \mid \quad 2 < x \le 7\}$ $\qquad$ $]\mathbf{2;7}]$

$A \cap \overline{B} = \{x \mid \quad 2 < x < 3\}$ $\qquad$ $]\mathbf{2;3}[$

22. ***Legyen*** $A = \{x \mid \ 2 \le x \le 5\}$ $\qquad$ $B = \{x \mid \ 3 < x \le 10\}$.

Milyen halmazokat eredményeznek az alábbi műveletek?

a) $=$ $\qquad$ $\{x \mid \ 3 < x \le 5\}$

b) $=$ *c)* $=$ $\qquad$ $\{x \mid \ x < 2; x \ge 10\}$

d) $=$ *e)* $=$ $\qquad$ $\{x \mid \ x \le 3; x > 5\}$

f) $=$ $\qquad$ $\{x \mid \ 2 \le x < 10\}$

23. ***Igaz-e a következő állítás?***

$$(A \cap B) \cup (\overline{A} \cap B) \cup (A \cap B) \stackrel{?}{=} B$$

Igaz, mert 1 elem csak egyszer szerepelhet egy halmazban (pld. A betű).

28. ***Legyen 3 halmaz a következő:***

$A = \{ALMA\}$ $\qquad$ $B = \{BANÁN\}$ $\qquad$ $C = \{CITROM\}$

Mekkora a 3 halmaz számossága?

$|A| = 3$ $\qquad$ $|B| = 4$ $\qquad$ $|C| = 6$

Milyen elemei vannak az alábbi halmaznak?

$(A \cup B) \setminus C = \{BÁLNA\}$

$B \setminus A = \{BÁN\}$

Mik lesznek B \ A halmaz részhalmazai?

$\{Á\}$ $\{B\}$ $\{N\}$ $\{BN\}$ $\{BÁ\}$ $\{NÁ\}$ $\{BÁN\}$

29. ***3 halmaz számossága a következő:***

$|A| = 7$ $|B| = 8$ $|C| = 10$

a.) Mekkora értékek között mozoghat

$10 \leq |A \cup B \cup C| \leq 25$

b.) Mekkora ugyanezen halmaz számossága, ha a halmazok páronként vett metszete nem üres.

$13 \leq |A \cup B \cup C| \leq 22$

A megoldáshoz segítséget ad, ha felrajzoljuk a Venn diagramot és a legkisebb illetve a legnagyobb értékekkel számolunk.

3. Ítéletek

3.1. *Feladatok:*

1. ***Mi lesz a kifejezés értéke, ha*** *A=i, B=h, C=i*

$\neg(A \vee B) \wedge C =$?

2. ***Adja meg az alábbi kifejezés értékét, ha*** *A=i, B=h, C=h, D=i, E=h, F=h, G=i.*

$((A \vee \neg B) \wedge (C \vee \neg D) \rightarrow (E \leftrightarrow F)) \vee G =$?

3. ***Írjuk fel*** $(P \rightarrow Q) \wedge (Q \rightarrow P)$ ***igazságtáblázatát!***

P	Q	$P \rightarrow Q$	$Q \rightarrow P$	$(P \rightarrow Q) \wedge (Q \rightarrow P)$
i	i			
i	h			
h	i			
h	h			

4. $\neg(P \wedge Q) \leftrightarrow (\neg P \vee \neg Q)$***-ról lássuk be, hogy tautológia!***

P	Q	$P \wedge Q$	$\neg(P \wedge Q)$	$\neg P$	$\neg Q$	$\neg P \vee \neg Q$	$\neg(P \wedge Q) \leftrightarrow (\neg P \vee \neg Q)$

5. $(P \wedge \neg Q) \wedge Q$***-ról lássuk be, hogy ellentmondás!***

6. $P \rightarrow Q$ ***ekvivalens*** $\neg P \vee Q$***-val?***

7. ***Igaz-e a következő allítás?***

$(\neg P \wedge (\neg Q \wedge R)) \vee (Q \wedge R) \vee (P \wedge R) = R$?

8. ***Mutassuk meg, hogy az alábbi logikai kifejezés tautológia! (Igazságtáblázat nélkül!)***

$((P \vee Q) \wedge \neg(\neg P \wedge (\neg Q \vee \neg R))) \vee (\neg P \wedge \neg Q) \vee (\neg P \wedge \neg R)$

9. ***Készítsük el az igazságtáblázatát az alábbi kifejezésnek:***

$\neg(\neg(P \vee \neg Q) \vee \neg R) \vee \neg(P \wedge R)$

10. ***Igazságtáblázat nélkül bizonyítsa be:***

$(P \vee \neg Q) \wedge (Q \vee \neg R) \wedge \neg(R \vee \neg Q) = P \wedge \neg R\,!$

11. ***Mutassuk meg, hogy érvényes a disztributivitás az alábbi esetben:***

$P \to (Q \vee R) = (P \to Q) \vee (P \to R)$

12. ***Igaz-e a következő egyenlőség?***

$(P \to Q) \wedge (R \to Q) = (P \vee R) \to Q$

13. ***Határozza meg a következő logikai kifejezés értékét, ha***

$(P \overline{\vee} Q) \wedge \neg(\neg P \vee Q)$ *P = i, Q =h.*

14. $(P \to Q) \vee (Q \to P)$***-ről lássa be, hogy azonosan igaz kifejezés! (Minkét módszerrel!)***

15. ***Bizonyítsa be, hogy*** $P \leftrightarrow Q = (P \wedge Q) \vee (\neg P \wedge \neg Q)$ ***a 17) azonosság következménye!*** *(Mindkét módszerrel!)*

16. ***Mi az értéke az alábbi logikai kifejezésnek, ha*** *A=5, B=2, és C=3****?***

$(\neg((A < B) \wedge (C = B)) \vee (C > A)) \wedge \neg(A > B)$

17. ***Milyen kapcsolat van az alábbi két kifejezés között?***

a.) $P \to [P \wedge \neg(Q \vee R)]$

b.) $\neg P \vee (\neg Q \wedge \neg R)$

18. ***A következő kifejezések közül legfeljebb hány lehet igaz egyszerre ugyanarra a személyre?***

a.) Jani okos

b.) Jani szerencsétlen

c.) Jani szerencsés, de nem okos

d.) Ha Jani okos, akkor szerencsétlen

e.) Jani akkor és csak akkor okos, ha szerencsés

f.) Jani okos, vagy szerencsés, de nem mind a kettő

19. ***Van-e ellentmondás a két kifejezés között?***

$[P \vee \neg(Q \vee R) \vee (P \wedge S)]$ ***és*** $\neg(P \wedge Q \wedge R \wedge S)$

20. ***Mi lesz az alábbi logikai kifejezés értéke, ha*** *A=h, B=i****?***

$(A \vee B) \leftrightarrow ((\neg A \wedge B) \vee (\neg A \wedge \neg B))$

21. ***A p, q, r mely értékei mellett igaz az alábbi kifejezés?***

$P \wedge (Q \vee R) \leftrightarrow (P \wedge Q) \vee (P \wedge R)$

22. ***Milyen értéket vesznek fel az alábbi ítéletek?***

a.) $(\neg A \vee B) \wedge \neg C$ *ha A=i, B=h, C=i*

b.) $(A \wedge \neg B) \vee (\neg C \wedge A)$ *ha A=i, B=i, C=i*

c.) $\neg(A \wedge \neg B)$ *ha A=h, B=h*

23. ***Mi az értéke az alábbi kifejezésnek, ha*** *A=5, B=2, C=3*

$\neg((A < B) \wedge (C = B)) \vee (C > A) \wedge \neg(A > B)$

(A precedenciáról ne feledkezzen meg!)

24. ***Fogalmazza meg az alábbi kijelentéseket jelekkel, majd fordítva!***

A: A vállalat dolgozói prémiumot kapnak.

B: A vállalat belföldi forgalomban minden megrendelést kielégít.

C: A vállalat teljesíti az export-tervét.

Mit jelent?

a.) $A \leftrightarrow (B \wedge C)$

b.) $C \rightarrow A$

c.) $(B \wedge C) \rightarrow A$

d.) $(B \wedge \neg C) \rightarrow \neg A$

e.) A vállalat teljesíti export-tervét, és dolgozói mégsem kapnak prémiumot.

f.) Ha a vállalat teljesíti export-tervét, és dolgozói mégsem kapnak prémiumot, akkor a vállalat belföldi forgalomban nem fogja kielégíteni minden megrendelését.

25. ***Bizonyítsa be, hogy az alábbi formulák azonosan igazak!***

a.) $[P \wedge (P \rightarrow Q)] \rightarrow Q$

b.) $[(P \rightarrow Q) \wedge \neg Q] \rightarrow \neg P$

26. ***Döntsük el, hogy az alábbi formulák közül melyek az egymással egyenértékű párok!***

a.) $A \rightarrow \overline{B}$

b.) $\overline{A} \rightarrow \overline{B}$

c.) $\overline{A} \rightarrow B$

d.) $B \rightarrow A$

e.) $\overline{B} \rightarrow \overline{A}$

f.) $\overline{B} \rightarrow A$

27. ***Bizonyítsa be, hogy az alábbi formulák azonosan igazak!***

a.) $\neg A \rightarrow (A \rightarrow B)$

b.) $A \rightarrow (B \rightarrow A)$

c.) $[(A \rightarrow B) \wedge (B \rightarrow C)] \rightarrow (A \rightarrow C)$

28. ***Bizonyítsa be, hogy az implikáció nem asszociatív!***

$(A \rightarrow B) \rightarrow C \neq A \rightarrow (B \rightarrow C)$

29. ***Próbáljuk meg az alábbi ítéleteket komponensekre bontani, majd logikai formulává alakítani!***

a.) Tagadom, hogy nem voltam jelen és, hogy másokat is távolmaradásra bíztattam.

b.) Elmegyek, és vissza se jövök, vagy újra kezdem az egészet, de akkor is elmegyek.

c.) Készítsük el a kapott formulák értéktáblázatát.

30. ***Hozzuk egyszerűbb alakra az alábbi formulákat:***

a.) $(A \vee B) \wedge (B \vee \neg A)$

b.) $A \wedge (\neg A \vee B)$

31. ***Hozzuk egyszerűbb alakra a következő kifejezést:***

$\neg(\neg(A \vee \neg B) \vee \neg C) \vee \neg(A \wedge C)$

32. ***Írja fel 2 változó esetén az összes lehetséges igazságtáblát! Melyeknek van neve ezek közül?***

33. ***Írjuk át a következő kifejezést vele ekvivalens kifejezéssel, de csak*** $\wedge$ ***és*** $\neg$ ***műveleteket tartalmazzon.***

$P \wedge (Q \leftrightarrow R) \vee (R \leftrightarrow P)$

34. ***Írja át diszjunktív normálformába (DNF) a következő kifejezéseket!***

a.) $P \wedge (P \rightarrow Q)$

b.) $\neg(P \vee Q) \leftrightarrow (P \wedge Q)$

35. ***Írja át konjunktív normálformába (KNF) az előző két kifejezést***

36. ***Lássa be igazságtáblával és/vagy Venn diagrammal, hogy ekvivalens a 35. feladatban kapott új kifejezés a régivel.***

37. ***Perfekt disztributív normálformák (PDNF)***

a.) $P \rightarrow Q \;=\; (P \wedge Q) \vee (\neg P \wedge Q) \vee (\neg P \wedge \neg Q)$

b.) $P \wedge Q \;=\; (P \wedge Q) \vee (P \wedge \neg Q) \vee (\neg P \wedge Q)$

c.) $\neg(P \wedge Q) \;=\; (P \wedge \neg Q) \vee (\neg P \wedge Q) \vee (\neg P \wedge \neg Q)$

lássa be igazságtáblával, hogy igaz!

Az átírás menete PDNF-be:

1.) az $\leftrightarrow$ *és* $\rightarrow$*-kat átírni* $\wedge\vee\neg$*-ra!*

2.) a negációkat De Morgan szabállyal átírni és a disztributivitást használni

3.) azonosan igaz kifejezéseket és az ellentmondásokat elhagyni

4.) elemi szorzatokat úgy lehet csinálni (ha kell), hogy $A \wedge i = A$

38. ***Írjuk át PDNF-be:*** $\neg P \vee Q$ ***kifejezést!***

39. ***Írjuk át PDNF-be:*** $(P \wedge Q) \vee (\neg P \wedge R) \vee (Q \wedge R)$ ***kifejezést!***

40. ***Mutassuk meg, hogy***

a.) $P \vee (P \wedge Q) = P$

b.) $P \vee (\neg P \wedge Q) = P \vee Q$

úgy, hogy írjuk át mindkét oldali kifejezést PDNF-be

41. ***Írjuk át PKNF-be (perfekt konjuktiv normálforma):*** $(\neg P \rightarrow R) \wedge (Q \leftrightarrow P)$

42. ***A következő igazságtábla felírható-e az alábbi PKNF és PDNF formulákkal?***

P	*Q*	*R*	*A*
i	*i*	*i*	*h*
i	*i*	*h*	*h*
i	*h*	*i*	*i*
i	*h*	*h*	*h*

P	*Q*	*R*	*A*
h	*i*	*i*	*i*
h	*i*	*h*	*i*
h	*h*	*i*	*h*
h	*h*	*h*	*i*

43. ***András, Béla, Csongor és Dénes futóversenyen vettek részt. Szüleiknek így számoltak be:***

András: *Sem első, sem utolsó nem lettem*

Béla: *Nem én lettem az első*

Csongor: *Én győztem*

Dénes: *Utolsó lettem*

A 4 kijelentés közül egy hamis! Ki hazudott? Ki lett az első?

44. ***Tekintsük a következő ítéleteket:***

- Ha Éva angolul tud, akkor németül vagy franciául is tud.

- Éva nem tud németül

- Éva angolul vagy németül vagy franciául tud.

Következménye-e ezen ítéleteknek az „Éva franciául tud" ítélet?

45. ***Egy falucska lakói három csoportba sorolhatók.*** *Az egyik csoportba tartozók – Igazmondók Csoportja – mindig igazat mondanak, a másik csoportba tartozók – Hazugok Csoportja – mindig hazudnak, végül a harmadik csoportba tartozók – Felemások Csoportja – két egymást követő kijelentésük közül az egyik igaz, a másik hamis. Egyik nap a falucska tűzoltóságán megszólal a telefon. Az ügyeletes felveszi.*

- Tessék, tűzoltóság.

- Azonnal jöjjenek ki, ég az iskola.

- Melyik csoportba tartozol?

- A felemáshoz.

Kivonuljon-e a tűzoltóság?

<u>Útmutatás</u>: A következő elemi ítéleteket érdemes bevezetni:

„A telefonáló azt mondta, hogy Ő felemás"..

- *„A telefonáló igazmondó”.*
- *„A telefonáló hazug”.*
- *„A telefonáló felemás”.*
- *„Ég az iskola”.*

46. ***Az A_1, A_2, …, A_n logikai változóknak és negáltjaiknak a konjunkcióját ………………………….……… –nek nevezzük.***

47. ***Mik azok a premisszák, és mi a konklúzió?***

48. ***Mikor egyenértékű az ítéletkalkulus két formulája?***

49. ***Igazak-e az alábbi állítások a logikai műveletekre vonatkozóan? A kipontozott részre írja a megfelelő igaz vagy hamis minősítést! (A,B ítéletek)***

$A \wedge (\neg A) = \uparrow$ ……………

$(A \leftrightarrow B) = (A \rightarrow B) \vee (B \rightarrow A)$ ……………

$(A \leftrightarrow B) = ((\neg A) \rightarrow B) \wedge ((\neg B) \rightarrow A)$ ……………

50. ***Igazak-e az alábbi állítások a logikai műveletekre vonatkozóan? A kipontozott részre írja a megfelelő igaz vagy hamis minősítést! (A,B ítéletek)***

$(\neg A) \rightarrow B = A \wedge B$ ……………

$(\neg A) \rightarrow B = A \vee B$ ……………

$A \rightarrow B = \neg(A \vee (\neg B))$ ……………

$A \rightarrow B = ((\neg A) \wedge (\neg B))$ ……………

51. ***Igaz-e, hogy az $A \rightarrow (B \rightarrow A)$ formula azonosan igaz?*** *Indokolja igazságtáblával!*

a) azonosan igaz b) nem azonosan igaz (Karikázza be a megfelelőt!)

Az igazságtábla:

A	B	$B \rightarrow A$	$A \rightarrow (B \rightarrow A)$
$\uparrow$	$\uparrow$		
$\uparrow$	$\downarrow$		
$\downarrow$	$\uparrow$		
$\downarrow$	$\downarrow$		

52. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

A logikának az az ága, mely az elemi ítéletek logikai értékét más ítéletek logikai értékétől függetlennek tekinti, az ....

53. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

Az elemi összegek szorzatából álló logikai kifejezés a ....

54. ***Melyik lépés nem igaz az alábbi levezetésben?*** *(Több válasz is jó lehet, karikázza be!)*

$$(A \vee B) \wedge (B \vee \neg A) = (B \vee A) \wedge (B \vee \neg A) = B \vee (A \wedge \neg A) = B \vee \downarrow = B$$

a) 1. lépés b) 2. lépés c) 3. lépés

d) 4. lépés e) minden lépés helyes

55. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

Az ítéletkalkulus egy formulája ...., ha a formula logikai értéke minden kiértékelés esetén igaz.

56. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

Az elemi szorzatok összegéből álló logikai kifejezés a

...

3.2. *Megoldások.*

1. *Mi lesz a kifejezés értéke, ha* *A=i, B=h, C=i*

$\neg(A \vee B) \wedge C = ?$

$\neg(i \vee h) \wedge i = \neg i \wedge i = h \wedge i = h$

2. *Adja meg az alábbi kifejezés értékét, ha* *A=i, B=h, C=h, D=i, E=h, F=h, G=i.*

$((A \vee \neg B) \wedge (C \vee \neg D) \rightarrow (E \leftrightarrow F)) \vee G = ?$

$((i \vee i) \wedge (h \vee h) \rightarrow i) \vee i = ((i \wedge h) \rightarrow i) \vee i = (h \rightarrow i) \vee i = i \vee i = i$

3. *Írjuk fel* $(P \rightarrow Q) \wedge (Q \rightarrow P)$ ***igazságtáblázatát!***

P	Q	$P \rightarrow Q$	$Q \rightarrow P$	$(P \rightarrow Q) \wedge (Q \rightarrow P)$
i	*i*	*i*	*i*	*i*
i	*h*	*h*	*i*	*h*
h	*i*	*i*	*h*	*h*
h	*h*	*i*	*i*	*i*

Vegyük észre, hogy ez egyenlő a $P \leftrightarrow Q$*-val.*

4. $\neg(P \wedge Q) \leftrightarrow (\neg P \vee \neg Q)$***-ról lássuk be, hogy tautológia!***

P	Q	$P \wedge Q$	$\neg(P \wedge Q)$	$\neg P$	$\neg Q$	$\neg P \vee \neg Q$	$\neg(P \wedge Q) \leftrightarrow (\neg P \vee \neg Q)$
i	*i*	*i*	*h*	*h*	*h*	*h*	*i*
i	*h*	*h*	*i*	*h*	*i*	*i*	*i*
h	*i*	*h*	*i*	*i*	*h*	*i*	*i*
h	*h*	*h*	*i*	*i*	*i*	*i*	*i*

Tehát Tautológia a kifejezés, azaz P és Q minden érték esetén igaz a kifejezés.

5. $(P \wedge \neg Q) \wedge Q$ ***-ról lássuk be, hogy ellentmondás!***

P	Q	$\neg Q$	$P \wedge \neg Q$	$(P \wedge \neg Q) \wedge Q$
i	*i*	*h*	*h*	*h*
i	*h*	*i*	*i*	*h*
h	*i*	*h*	*h*	*h*
h	*h*	*i*	*h*	*h*

6. $P \to Q$ ***ekvivalens*** $\neg P \vee Q$***-val?***

P	Q	$P \to Q$	$\neg P \vee Q$
i	*i*	*i*	*i*
i	*h*	*h*	*h*
h	*i*	*i*	*i*
h	*h*	*i*	*i*

A két kifejezés igazságtáblája azonos, tehát ekvivalensek.

7. ***Igaz-e a következő állítás?***

$(\neg P \wedge (\neg Q \wedge R)) \vee (Q \wedge R) \vee (P \wedge R) = R$?

A disztributivitást, majd a De Morgan azonosságot felhasználva a levezetés:

$$\neg P \wedge (\neg Q \wedge R)) \vee (Q \wedge R) \vee (P \wedge R) = ((\neg P \wedge \neg Q) \wedge R) \vee ((Q \vee P) \wedge R) =$$
$$= (\neg(P \vee Q) \wedge R) \vee ((Q \vee P) \wedge R) = (\neg(P \vee Q) \vee (Q \vee P)) \wedge R = i \wedge R = R$$

11. ***Mutassuk meg, hogy érvényes a disztributivitás az alábbi esetben***

$P \to (Q \vee R) = (P \to Q) \vee (P \to R)$

Az implikáció átalakítási azonossága miatt:

$$P \to (Q \vee R) = \neg P \vee (Q \vee R) = (\neg P \vee Q) \vee (\neg P \vee R) = (P \to Q) \vee (P \to R)$$

12. ***Igaz-e a következő egyenlőség?***

$(P \to Q) \wedge (R \to Q) = (P \vee R) \to Q$

$$(P \to Q) \wedge (R \to Q) = (\neg P \vee Q) \wedge (\neg R \vee Q) =$$
$$(\neg P \wedge \neg R) \vee Q = \neg(P \vee R) \vee Q = (P \vee R) \to Q$$

Tehát igaz.

13. ***Határozza meg a következő logikai kifejezés értékét, ha***

$(P \overline{\vee} Q) \wedge \neg(\neg P \vee Q)$ $\quad P = i, \quad Q = h.$

Akizáró vagy szabálya szerint egy igaz és egy hamis ítélet igaz, így $i \wedge \neg h = i \wedge i = i$

Tehát igaz a kifejezés.

14. $(P \to Q) \vee (Q \to P)$***-ről lássa be, hogy azonosan igaz kifejezés!***

$$(P \to Q) \vee (Q \to P) = (\neg P \vee Q) \vee (\neg Q \vee P) = (P \vee \neg P) \vee (Q \vee \neg Q) = i \vee i = i$$

Az igazságtáblával való belátás nagyon könnyű, az olvasóra bízzuk.

15. ***Bizonyítsa be, hogy*** $P \leftrightarrow Q = (P \wedge Q) \vee (\neg P \wedge \neg Q)$

$$P \leftrightarrow Q = (P \rightarrow Q) \wedge (Q \rightarrow P) = (\neg P \vee Q) \wedge (\neg Q \vee P) =$$
$$= ((\neg P \vee P) \wedge \neg Q) \vee ((\neg P \vee Q) \wedge P) = ((\neg P \wedge \neg Q) \vee (Q \wedge \neg Q)) \vee ((\neg P \wedge P) \vee (Q \wedge P)) =$$
$$= (\neg P \wedge \neg Q) \vee h \vee h \vee (Q \wedge P) = (\neg P \wedge \neg Q) \vee (P \wedge Q)$$

Ezt kellett belátni.

16. *Hamis.*

17. *Azonosak.*

18. *4*

19. *Nincs.*

20. *Igaz.*

21. *Mindig*

22. *a) Hamis*

b) Hamis

c) Igaz

23. *Azonosan igaz a kifejezés. (A megoldás során figyelni kell arra, hogy a konjukció erősebb prioritású, mint a diszjunkció!)*

25. ***Bizonyítsa be, hogy az alábbi formulák azonosan igazak!***

a.) $[P \wedge (P \rightarrow Q)] \rightarrow Q$

$$P \wedge (P \rightarrow Q) = P \wedge (\neg P \vee Q) = (P \wedge \neg P) \vee (P \wedge Q) = P \wedge Q$$

Ennek felhasználásával

$$(P \wedge (P \wedge Q)) \rightarrow Q = (P \wedge Q) \rightarrow Q = \neg(P \wedge Q) \vee Q = \neg P \vee \neg Q \vee Q = \neg P \vee i = i$$

b.) $[(P \rightarrow Q) \wedge \neg Q] \rightarrow \neg P$

$$(P \rightarrow Q) \wedge \neg Q = (\neg P \vee Q) \neg Q = (\neg P \wedge \neg Q) \vee (Q \wedge \neg Q) = \neg P \wedge \neg Q = \neg(P \vee Q)$$

Ennek felhasználásával

$$((P \rightarrow Q) \wedge \neg Q) \rightarrow \neg Q = \neg(P \vee Q) \rightarrow \neg Q = \neg\neg(P \vee Q) \vee \neg Q = P \vee Q \vee \neg Q =$$
$$= P \vee (Q \vee \neg Q) = P \vee i = \underline{\underline{i}}$$

26. ***Döntsük el, hogy az alábbi formulák közül melyek az egymással egyenértékű párok!***

a.) $A \rightarrow \overline{B}$	*d.)* $B \rightarrow A$
b.) $\overline{A} \rightarrow \overline{B}$	*e.)* $\overline{B} \rightarrow \overline{A}$
c.) $\overline{A} \rightarrow B$	*f.)* $\overline{B} \rightarrow A$

Ha átírjuk a kifejezéseket láthatóvá válnak az azonos kifejezések:

a.) $A \to B = \neg A \vee \neg B$

b.) $\neg A \to \neg B = \neg\neg A \vee \neg B = A \vee \neg B$

c.) $\neg A \to B = \neg\neg A \vee B = AB$

d.) $B \to A = \neg B \vee A = A \vee \neg B$

e.) $\neg B \to \neg A = \neg\neg B \vee \neg A = B \vee \neg A$

f.) $\neg B \to A = \neg\neg B \vee A = B \vee A = A \vee B$ *Tehát b-d és c-f kifejezések egyenértékűek.*

28. ***Bizonyítsa be, hogy az implikáció nem asszociatív!***

$(A \to B) \to C \neq A \to (B \to C)$

A baloldal:

$A \to B = \neg A \vee B$ *felhasználásával*

$\neg(\neg A \vee B) \vee C = (\neg\neg A \wedge \neg B) \vee C = (A \vee \neg B) \vee C = (A \vee C) \wedge (\neg B \vee C)$

A jobboldal:

$A \to (B \to C) = A \to (\neg B \vee C) = \neg A \vee (\neg B \vee C)$

A két kifejezés valóban nem hozható azonos formára.

29. ***Próbáljuk meg az alábbi ítéleteket komponensekre bontani, majd logikai formulává alakítani!***

a.) Tagadom, hogy nem voltam jelen és, hogy másokat is távolmaradásra bíztattam.

Legyen A: jelen voltam, B: másokat is távolmaradásra biztattam.

Ekkor az állítás: $\neg(\neg A \wedge B)$

b.) Elmegyek, és vissza se jövök, vagy újra kezdem az egészet, de akkor is elmegyek.

Legyen A: elmegyek B: vissza se jövök C: újra kezdem

Ekkor az állítás:: $(A \wedge B) \vee (C \wedge B)$

c.) Készítsük el a kapott formulák értéktáblázatát.

A	B	$\neg(\neg A \wedge B)$
i	*i*	*i*
h	*i*	*h*
i	*h*	*i*
h	*h*	*i*

A	B	C	$(A \wedge B) \vee (C \wedge B)$
i	*i*	*i*	*i*
i	*i*	*h*	*i*
i	*h*	*i*	*h*
i	*h*	*h*	*h*
h	*i*	*i*	*i*
h	*i*	*h*	*h*
h	*h*	*i*	*h*
h	*h*	*h*	*h*

30. ***Hozzuk egyszerűbb alakra az alábbi formulákat:***

a.) $(A \vee B) \wedge (B \vee \neg A) = B$

b.) $A \wedge (\neg A \vee B) = A \wedge B$

31. ***Hozzuk egyszerűbb alakra a következő kifejezést:***

$$\neg(\neg(A \vee \neg B) \vee \neg C) \vee \neg(A \wedge C) = \neg((\neg A \wedge B) \vee \neg C) \vee \neg(A \wedge C) =$$
$$\neg(\neg A \vee \neg C) \wedge (B \vee \neg C)) \vee \neg(A \wedge C) = \neg(\neg(A \wedge C) \wedge (B \vee \neg C)) \vee \neg(A \wedge C) =$$
$$= (A \wedge C) \vee \neg(B \vee \neg C) \vee \neg(A \wedge C) = i \vee \neg(B \vee \neg C) = i$$

Felhasználtuk, hogy $A \vee \neg A =$ *igaz mindig az* $(A \wedge C)$ *kifejezésre, valamint hogy*

igaz $\vee$ *bármi = igaz mindig.*

32. ***Írja fel 2 változó esetén az összes lehetséges igazságtáblát!***

P és Q két változó összes lehetséges kitöltési módja $2^4=16$

P	**Q**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**
i	**i**	i	i	i	i	i	i	i	i	h	h	h	h	h	h	h	h
i	**h**	i	i	i	i	h	h	h	h	i	i	i	i	h	h	h	h
h	**i**	i	i	h	h	i	i	h	h	i	i	h	h	i	i	h	h
h	**h**	i	h	i	h	i	h	i	h	i	h	i	h	i	h	i	h

Bármelyik 2 változós logikai kifejezés igazságtáblázata ezek közül valamelyik. Például az ekvivalencia a 7., a konjukció a 8., a diszjunkció a 13.

~ . ~

A logikai műveletek közül eddig használtunk 5 félét $(\wedge, \vee, \neg, \rightarrow, \leftrightarrow)$. *Ezek közül egyesek kifejezhetők a többivel.*

A logikai műveletek azon halmazát, amelyeknek elemeivel bármely kifejezés felírható, FUNKCIONÁLISAN TELJES művelethalmaznak nevezzük. Ilyenek: $\{\wedge, \neg\}$ *és* $\{\vee, \neg\}$ *halmazok.*

33. ***Írjuk át a következő kifejezést olyan vele ekvivalens kifejezéssel, ami csak*** $\wedge$ ***és*** $\neg$ ***műveleteket tartalmaz.***

$P \wedge (Q \leftrightarrow R) \vee (R \leftrightarrow P)$

Felhasználva, hogy $A \leftrightarrow B = (A \rightarrow B) \wedge (B \rightarrow A) = (\neg A \vee B) \wedge (\neg B \vee A)$

$P \wedge (Q \leftrightarrow R) \vee (R \leftrightarrow P) = P \wedge ((\neg Q \vee R) \wedge (\neg R \vee Q)) \vee ((\neg R \vee P) \wedge (\neg P \vee R))$

Most a $\vee$*-ket* $\wedge$*-ekre kell cserélni.*

Felhasználjuk, hogy $A \vee B = \neg(\neg A \wedge \neg B)$

ekkor a folytatás:

$$P \wedge (\neg(Q \wedge \neg R) \wedge \neg(R \wedge \neg Q)) \vee (\neg(R \wedge \neg P) \wedge \neg(P \wedge \neg R)) =$$
$$= P \wedge \neg(\neg(\neg(Q \wedge \neg R) \wedge \neg(R \wedge \neg Q)) \wedge \neg(\neg(R \wedge \neg P) \wedge \neg(P \wedge \neg R))$$

Ebben a kifejezésben pedig már csak $\wedge$ *és* $\neg$ *van, az* $\{\wedge;\neg\}$ *halmaz funkcionálisan teljes.*

34. ***Írja át diszjunktív normálformába (DNF)!***

a.) $P \wedge (P \to Q)$

A diszjunktív normálforma olyan kifejezés, amely elemi szorzatok összegéből áll. Tehát

$$P \wedge (P \to Q) = P \wedge (\neg P \vee Q) = (P \wedge \neg P) \vee (P \wedge Q).$$

Minden logikai kifejezés átírható DNF-ba, de ezek nem feltétlenül azonosak. Tehát egy logikai kifejezéshez lehet több DNF-t is hozzárendelni.

b.) $\neg(P \vee Q) \leftrightarrow (P \wedge Q)$

Beláthatjuk, hogy

$$A \leftrightarrow B = (A \to B) \wedge (B \to A) = (\neg A \vee B) \wedge (\neg B \vee A) = (\neg A \wedge \neg B) \vee (B \wedge A)$$

Ennek alapján, ha A-t $\neg(P \vee Q)$*-nak, B-t* $P \wedge Q$*-nak vesszük, akkor*

$$((P \vee Q) \wedge \neg(P \wedge Q)) \vee (\neg(P \vee Q) \wedge (P \wedge Q)) = ((P \vee Q) \wedge (\neg P \wedge \neg Q) \wedge (P \wedge Q)) =$$
$$= ((P \vee Q) \wedge \neg P) \vee ((P \vee Q) \wedge \neg Q) \vee (\neg P \wedge P \neg Q \wedge Q) =$$
$$= (P \wedge \neg P) \vee (Q \wedge \neg P) \vee (P \wedge \neg Q) \vee (Q \wedge \neg Q) \vee (h \wedge h) =$$
$$= h \vee (Q \wedge \neg P) \vee (P \wedge \neg Q) \vee h \vee (h \wedge h) = (Q \wedge \neg P) \vee (P \wedge \neg Q)$$

és ez DNF.

35. ***Írja át konjunktív normálformába (KNF) az előző két kifejezést!***

a.) $P \wedge (P \to Q) = P \wedge (\neg P \vee Q)$

b.) Beláttuk már, hogy $A \leftrightarrow B = (A \to B) \wedge (B \to A) = (\neg A \vee B) \wedge (\neg B \vee A)$

Ennek alapján, ha A-t $\neg(P \vee Q)$*-nak, B-t* $P \wedge Q$*-nak vesszük, akkor:*

$$\neg(P \vee Q) \leftrightarrow (P \wedge Q) =$$

$$((P \vee Q) \vee (P \wedge Q)) \wedge (\neg(P \wedge Q) \vee \neg(P \vee Q)) = ((P \vee Q) \vee Q) \wedge (\neg P \vee \neg Q) \vee (\neg P \wedge \neg Q) =$$
$$= (P \vee Q) \wedge (P \vee Q) \wedge (\neg P \vee \neg Q \vee \neg P) \wedge (\neg P \vee \neg Q \vee \neg P) = (P \vee Q) \wedge (P \vee Q) \wedge (\neg P \vee \neg Q) =$$
$$= (P \vee Q) \wedge (\neg P \vee \neg Q)$$

és ez KNF

.

42. *a.) Igen, ha A=i, ezt PKNF-el írtuk fel.*

$$A = (P \wedge \neg Q \wedge R) \vee (\neg P \wedge Q \wedge R) \vee (\neg P \wedge Q \wedge \neg R) \vee (\neg P \wedge \neg Q \wedge \neg R)$$

Bármilyen logikai kifejezéshez meg lehet adni a konjunktív vag diszjunktív normál alakot. Az igazakat konjunktív a hamisakat diszjunktív normál formával adjuk meg.

b.) Ahol A=h, azokat PDNF-el írtuk fel.

$$A = (\neg P \vee \neg Q \vee \neg R) \wedge (\neg P \vee \neg Q \vee R) \wedge (\neg P \vee Q \vee R) \wedge (P \vee Q \vee R)$$

43. *Vegyük észre, hogy ha egy hamis állítás van, akkor A, B, C, D kijelentések PDNF-be átírhatók:*

$$(\neg A \wedge B \wedge C \wedge D) \vee (A \wedge \neg B \wedge C \wedge D) \vee (A \wedge B \wedge \neg C \wedge D) \vee (A \wedge B \wedge C \wedge \neg D)$$

Eredmény: Dénes hazudott és Csongor lett az első. (Tudni lehet még, hogy András nem negyedik).

45. *"A telefonáló azt mondta, hogy ő felemás" ÉS „A telefonáló vagy igazmondó, vagy hazug, vagy felemás" ÉS „Ha a telefonáló igazmondó, akkor nem mondhatta azt, hogy ő felemás" ÉS „Ha a telefonáló felemás, akkor nem igaz, hogy ég az iskola és egyúttal, hogy igazat mondott, hogy ő felemás". Mindebből következik, hogy* ***nem ég az iskola****.*

4. Relációk

4.1. *Feladatok*

1. ***Legyen*** $A= \{0,1\}$ *és* $B = \{ a,b,c\}$

Adjuk meg az $A \times B$ ***direkt szorzat halmazt!***

2. ***Adottak az alábbi halmazok:***

NÉV = {*Béla, Kati, Márk, László*}

TÁRGY = {*Mat, Fiz, Szta*}

JEGY = {*1,2,3,4,5*}

a) képezzük a nevek, tárgyak és jegyek direkt szorzatát!

b) Írjunk fel egy relációt a 3 halmazból!

c) Adjunk meg egy binér relációt a nevek és a jegyek között!

3. ***Legyen*** $R_1 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $R_1 = \{(x, y) \mid x^2+y^2=25 \}$ ***reláció, ahol R a valós számok halmaza.***

Azaz az (x,y)koordinátájú pont rajta van az origó központú 5 sugarú körön.

Igaz- e hogy:

a) *3R4* ***b)*** *4R(-3)* ***c)*** *2R3*

d) Milyen tulajdonságú a fenti reláció?

4. ***Síkbeli egyenesek között értelmezett párhuzamosság ekvivalencia relációt határoz-e meg?***

5. ***Legyen*** $R_2 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $R_2 = \{(x, y) \mid 3 \mid x-y \}$

Mutassuk meg, hogy a reláció ekvivalencia reláció.

6. ***A valós számok körében értelmezett egyenlőség a=b ekvivalencia reláció-e?***

$R_3 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $R_3 = \{(x, y) \mid x=y \}$

7. ***Milyen tulajdonságúak a következő relációk?***

a) Síkbeli körök között 2 kör akkor van relációban, ha van közös pontjuk.

b) Síkbeli egyenesek között 2 egyenes akkor van relációban, ha van pontosan 1 közös pontjuk (metsző egyenesek).

c) Síkbeli egyenesek között 2 egyenes akkor van relációban, ha legalább 1 közös pontjuk van (azonos is lehet).

8. ***A következő természetes számok halmazán értelmezett relációk közül melyek milyen tulajdonságokkal bírnak?***

n, m $\in$ *N természetes számok.*

a) $R_1 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R_1 = \{(n,m) \mid n+m \text{ páros}\}$

b) $R_2 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R_2 = \{(n,m) \mid n+m \leq 10\}$

c) $R_3 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R_3 = \{(n,m) \mid m/n = 2^k\}$ ahol $k \in N$

9. ***A következő egész számok halmazán értelmezett relációk közül melyek milyen tulajdonságokkal bírnak?***

a) $R_4 \subset \mathbf{Z} \times \mathbf{Z}$ $\quad R_4 = \{(n,m) \mid 3 \mid m+n\}$

b) $R_5 \subset \mathbf{Z} \times \mathbf{Z}$ $\quad R_5 = \{(n,m) \mid 3 \mid m-n\}$

c) $R_6 \subset \mathbf{Z} \times \mathbf{Z}$ $\quad R_6 = \{(n,m) \mid m/n \text{ páros}\}$

10. ***Legyen a reláció természetes számok N halmazán értelmezett oszthatóság, azaz legyen***

$R \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R = \{(a,b) \mid a|b\}$

Lássuk be, hogy az oszthatóság a természetes számok halmazán parciális rendezési reláció!

11. ***Lássuk be, hogy a $\leq$ reláció teljes rendezési reláció!***

12. ***Egészítse ki az alábbi definiciót!***
Legyen $R \subset D \times D$ egy homogén binér reláció. Az R ……………………………… tulajdonságú reláció, ha minden $a \neq b \in D$ esetén vagy az aRb vagy bRa teljesül. (kizáró vagy értelemben).

13. ***Egészítse ki az alábbi definiciót!***
Legyen $R \subset D \times D$ egy homogén binér reláció. Az R reflexív, antiszimmetrikus és tranzitív akkor R **……………………………………** *reláció.*

14. ***Mi a dichotom tulajdonság a relációk körében?***

15. ***Egészítse ki az alábbi definiciót!***
Legyen $R \subset D \times D$ egy homogén binér reláció. Ha $\forall a,b \in D$ esetén a R b akkor és csak akkor teljesül, ha b R a , akkor R ……………………………… tulajdonságú reláció.

16. ***Adott a következő reláció:*** $R \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R = \{(a,b) \mid a \equiv b \bmod (5)\}$***. Bizonyítsa be, hogy ez a reláció ekvivalencia reláció!***

($a \equiv b \bmod (5)$*, ha a és b 5-tel való osztási maradéka megegyezik)*

17. ***Az = relációra az ismert 5 tulajdonság közül melyik igaz? Válaszát indokolja!***

18. ***Egészítse ki az alábbi definiciót!***
Legyen $R \subset D \times D$ egy homogén binér reláció. Ha $a\ R\ a$ teljesül $\forall a \in D$ esetén, akkor R ……………………………. tulajdonságú reláció.

19. ***Sorolja fel a kongruencia reláció három tulajdonságát:***

………………………………, ………………………, ………………………

20. ***Az a tulajdonság, hogy $\forall a,b \in N$ esetén (azaz minden** a, b **természetes számra)***

$a \le b$ ***és*** $b \le a \Rightarrow a = b$ ***a '≤' reláció melyik tulajdonsága?***

a) szimmetria *b) antiszimmetria* *c) dichotómia*

d) reflexivitás *e) tranzitivitás* *f) egyik sem*

21. ***Az a tulajdonság, hogy $\forall a \in N$ esetén (azaz minden** a, b **természetes számra)***

$a \le a$ ***a '≤' reláció melyik tulajdonsága?***

a) szimmetria *b) antiszimmetria* *c) dichotómia*

d) reflexivitás *e) tranzitivitás* *f) egyik sem*

22. ***Sorolja fel a ≤ reláció három tulajdonságát:***

………………………………, ………………………, ………………………

23. ***Írjon két példát ekvivalencia relációra!***

…………………………………………………………………………..

…………………………………………………………………………..

24. ***Az a tulajdonság, hogy $\forall a,b,c \in N$ esetén (azaz minden a, b,c természetes számra)***

$a \equiv b$ *mod (3)* ***és*** $b \equiv c$ *mod (3)* $\Rightarrow a \equiv c$ *mod (3)* ***a '≡' reláció melyik tulajdonsága?***

(ahol $a \equiv b$ mod (3): a kongruens b-vel modulo 3, azaz 'a' 3-mal osztva ugyanazt a maradékot adja, mint 'b'.)

a) szimmetria *b) antiszimmetria* *c) dichotómia*

d) reflexivitás *e) tranzitivitás* *f) egyik sem*

25. ***Legyen** $R \subset D \times D$ **egy homogén binér reláció. Ha** $a\ R\ b$ **és** $b\ R\ a$ **esetén** $a=b$ $\forall a,b \in D$**-re akkor** R **……………………………. tulajdonságú reláció.***

26. ***Írjon két példát parciális rendezési relációra!***

…………………………………………………………………………..

…………………………………………………………………………..

27. ***Legyen*** *R* $\subset$ ***N×N*** ***reláció olyan, hogy*** *n, m* $\in$ ***N esetén*** *nRm****, ha*** *n+m* ***páros.*** *(Azaz 2 természetes szám akkor van relációban, ha összegük páros.)*
Milyen tulajdonságok igazak erre az *R* ***relációra?*** *(több válasz is jó lehet, karikázza be!)*

a) szimmetria *b) antiszimmetria* *c) dichotómia*

d) reflexivitás *e) tranzitivitás* *f) egyik sem*

28. ***Mit jelent a*** *fenti (előző példa) reláció esetén a* ***reflexivitás fogalma?*** *(Karikázza be!)*

a) minden n $\in$ ***N*** *esetén n+n páros,*

b) minden n, m $\in$ ***N*** *esetén n+m páros* $\Rightarrow$ *m+n páros,*

c) minden n, m $\in$ ***N*** *esetén n+m páros és m+l páros,* $\Rightarrow$ *n+l páros,*

d) minden n, m $\in$ ***N*** *esetén n+m páros és m+n páros* $\Rightarrow$ *n=m.*

4.2. *Megoldások:*

1. ***Legyen*** *A= {0,1}* *B = { a,b,c}*

Adjuk meg az *A x B* ***direkt szorzat halmazt!***

A halmaznak 3x2 = 6 eleme van: $\{(0,a),(0,b),(0,c),(1,a),(1,b),(1,c)\}$

2. ***Adottak az alábbi halmazok:***

NÉV = *{Béla, Kati, Márk, László}*

TÁRGY = *{MAT, FIZ, SZTA}*

JEGY = *{1,2,3,4,5}*

a) Képezzük a nevek, tárgyak és jegyek direkt szorzatát!

Név x Tárgy x Jegy direkt szorzata: *4x3x5=60 elemű halmaz*

$\forall$ *eleme rögzített sorrendű hármas*

$$\left\{\begin{matrix}[Béla,MAT,1],[Béla,MAT,2],[Béla,MAT,3],[Béla,MAT,4],[Béla,MAT,5],\\ [Béla,FIZ,1],[Béla,FIZ,2],[Béla,FIZ,3],[Béla,FIZ,4],[Béla,FIZ,5],\\ [Béla,SZTA,1],[Béla,SZTA,2],[Béla,SZTA,3],[Béla,SZTA,4],[Béla,SZTA,5],\end{matrix}\right\}$$

$$\left\{\begin{matrix}[Kati,MAT,1],[Kati,MAT,2],[Kati,MAT,3],[Kati,MAT,4],[Kati,MAT,5],\\ [Kati,FIZ,1],[Kati,FIZ,2],[Kati,FIZ,3],[Kati,FIZ,4],[Kati,FIZ,5],\\ [Kati,SZTA,1],[Kati,SZTA,2],[Kati,SZTA,3],[Kati,SZTA,4],[Kati,SZTA,5],\end{matrix}\right\}$$

$$\left\{\begin{matrix}[Márk,MAT,1],[Márk,MAT,2],[Márk,MAT,3],[Márk,MAT,4],[Márk,MAT,5],\\ [Márk,FIZ,1],[Márk,FIZ,2],[Márk,FIZ,3],[Márk,FIZ,4],[Márk,FIZ,5],\\ [Márk,SZTA,1],[Márk,SZTA,2],[Márk,SZTA,3],[Márk,SZTA,4],[Márk,SZTA,5],\end{matrix}\right\}$$

$$\left\{\begin{matrix}[László,MAT,1],[László,MAT,2],[László,MAT,3],[László,MAT,4],[László,MAT,5],\\ [László,FIZ,1],[László,FIZ,2],[László,FIZ,3],[László,FIZ,4],[László,FIZ,5],\\ [László,SZTA,1],[László,SZTA,2],[László,SZTA,3],[László,SZTA,4],[László,SZTA,5],\end{matrix}\right\}$$

b) Írjunk fel egy relációt a 3 halmazból!

Ennek a direkt szorzatnak bármely részhalmaza reláció. Például, ki miből hányasra vizsgázott:

$\{[Béla,MAT,4],[Kati,MAT,3],[Márk,MAT,5],[László,MAT,4]\}$

$\{[Béla,FIZ,5],[Kati,FIZ,3],[Márk,FIZ,4],[László,FIZ,4]\}$

$\{[Béla,SZTA,3],[Kati,SZTA,5],[Márk,SZTA,5],[László,SZTA,4]\}$

c) Adjunk meg egy binér relációt a nevek és a jegyek között!

2 halmazból képzett binér reláció lehet úgy, hogy ki – milyen minősítést ért el:

$$\{[Béla,4],[Kati,3],[Márk,5],[László,4]\}$$

3. ***Legyen*** $R_1 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $R_1 = \{(x, y) \mid x^2+y^2=25\}$ ***reláció, ahol R a valós számok halmaza.***

Azaz az (x,y)koordinátájú pont rajta van az origó központú 5 sugarú körön. ***Igaz- e hogy:***

a) *3R4* *igaz*

b) *4R(-3)* *igaz*

c) *2R3* *nem igaz*

d) Reflexív a reláció? Nem, mert pld a 3R3 nem igaz, és 4R4 sem igaz.

Szimmetrikus? Igen, mert a négyzetösszeg kommutatív.

Tranzitív? Nem, mert pld 3R4, és 4R3, de 3R3 már nem igaz.

4. ***Síkbeli egyenesek között értelmezett párhuzamosság ekvivalencia relációt határoz-e meg?***

Párhuzamosság: ***e||f***

1. ***Reflexív****: a||a –igaz, mert az egyenes párhuzamos önmagával ugyanis minden pont távolsága 0 a másik egyenestől.*
   (Megj.:Két egyenes párhuzamos, ha az egyik egyenes minden pontja azonos távolságra van a másik egyenes minden pontjától.)
2. ***Szimmetrikus****: – igen, ha e||f, akkor f||e is igaz.*
3. ***Tranzitív****: igen, mert ha e||f és f||g, akkor biztos, hogy e||g is igaz.*

A kérdésre a válasz IGEN, mert mind a 3 tulajdonság teljesül a párhuzamosságra!

5. ***Legyen*** $R_2 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $R_2 = \{(x, y) \mid 3 \mid x-y\}$

Mutassuk meg, hogy a 3 | x-y reláció ekvivalencia reláció, ahol $x \in \mathbf{R}$ ***és*** $y \in \mathbf{R}$

Az xRy, ha 3 | x-y, tehát az x-y osztható 3-al.

Tulajdonságai:

1. ***Reflexív****: xRx, azaz x-x osztható 3-al? Igen, x-x=0 ami osztható 3-al, mert a 0-nak minden szám osztója.*
2. ***Szimmetrikus****: Igen. Ugyanis azt kell belátnunk, hogy ha 3|x-y* $\Rightarrow$ *3|y-z. Mivel y-x=-(x-y), így ha x-y osztható 3-al akkor y-x is osztható (a maradék mindkét esetben 0, a hányados ellenkező előjelű) .*
3. ***Tranzitív****: Igen. 3|x-y azt jelenti, hogy x-y=3k, ahol* $k \in R$.
   Hasonlóan 3|y-z,$\Rightarrow$ *y-z=3l, ahol* $l \in R$. *Ebből következik, hogy*
   $x - z = (x-y)+(y-z) = 3k+3l = 3(k+l)$, *azaz x-z is osztható 3-al.*

6. ***A valós számok körében értelmezett egyenlőség*** *a=b* ***ekvivalencia reláció-e?***

Ekvivalencia reláció, ha Reflexív, Szimmetrikus és Tranzitív.

a=a, $\forall a \in R$ *esetén a reláció* ***reflexív****.*

a=b és b=a $\forall a,b \in R$ *egyszerre teljesül, tehát* **szimmetrikus** *a reláció.*

a=b és b=c $\forall a,b,c \in R$ *esetén a=c is igaz, tehát* ***tranzitív*** *a reláció.Így igaz, hogy* ***ekvivalencia reláció****.*

(Megjegyzés: a kongruencia reláció is ekvivalencia reláció!)

7. ***Milyen tulajdonságúak a következő relációk?***

a) *Síkbeli körök között 2 kör akkor van relációban, ha van közös pontjuk*

Nem definiáltuk, hogy 1 közös pont, 2 vagy akárhány, tehát lehet érintő, metsző kör és azonos 2 kör is. Így a **reflexiv***itás teljesül, hiszen 2 azonos kör relációban van, mert van közös pontjuk: aRa.*

A **szimmetria** *is* ***igaz****, hiszen ha* k_1 *körnek van közös pontja* k_2*-vel, akkor fordítva is igaz.*

A ***tranzitivitás*** *viszont* **nem igaz***, mert ha* k_1 *és* k_2 *körnek van közös pontja és* k_2 *és* k_3 *körnek is van közös pontja, ebből még nem következik, hogy* k_1 *és* k_3 *köröknek is van közös pontja.*

b) *Síkbeli egyenesek között 2 egyenes akkor van relációban, ha van pontosan 1 közös pontjuk (Metsző egyenesek)*

Két metsző egyenesre a

reflexivitás nem igaz *(önmagával nem metsző)*

a ***szimmetria igaz*** *és (ha e metszi f-et, akkor f is metszi e-t)*

a ***tranzitivitás nem igaz*** *(ha e és f metsző egyenesek és f és g egyenesek is metszőek, akkor nem biztos, hogy e és g metszőek, mert lehetnek párhuzamosak is)*

c) *Síkbeli egyenesek között 2 egyenes akkor van relációban, ha legalább 1 közös pontjuk van (azonos is lehet)*

2 közös pontú egyenes (amik azonosak is lehetnek)

a reflexivitás ***igaz***

a szimmetria ***igaz***

a tranzitivitás ***nem igaz****.*

8. ***A következő természetes számok halmazán értelmezett relációk közül melyek milyen tulajdonságokkal bírnak?***

n, m $\in$ *N természetes számok.*

a) $R_1 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $R_1 = \{(n,m) \mid n+m \text{ páros} \}$ *Reflexív, szimmetrikus, tranzitív*

b) $R_2 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $R_2 = \{(n,m) \mid n+m \leq 10 \}$ *Nem reflexív, szimmetrikus, nem tranzitív* *c)* $R_3 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $R_3 = \{(n,m) \mid m/n = 2^k\}$ *ahol* $k \in N$

Ez a reláció reflexív, nem szimmetrikus, tranzitív, de antiszimmetrikus, azaz ***parciális rendezési reláció.***

Megjegyzés: Ha $k \in \mathbf{N}$ *helyett* $k \in \mathbf{R}$*, akkor más a helyzet! Ekkor szimmetrikus a reláció azaz* ***ekvivalencia reláció****. A halmaz jelölésére figyelni kell!*

9. ***A következő egész számok halmazán értelmezett relációk közül melyek milyen tulajdonságokkal bírnak?***

a) $R_4 \subset \mathbf{Z} \times \mathbf{Z}$ $R_4 = \{(n,m) \mid 3 \mid m+n\}$ *Nem reflexív, szimmetrikus, nem tranzitív*

b) $R_5 \subset \mathbf{Z} \times \mathbf{Z}$ $R_5 = \{(n,m) \mid 3 \mid m-n\}$ *Reflexív, szimmetrikus és tranzitív*

c) $R_6 \subset \mathbf{Z} \times \mathbf{Z}$ $R_6 = \{(n,m) \mid m/n \text{ páros}\}$ *Nem reflexív, nem szimmetrikus, de tranzitív. Mivel nem szimmetrikus, meg kell nézni az antiszimmetriát. Nem antiszimmetrikus de dichotom a reláció.*

Megjegyzés: Nem mindegy, hogy nRm vagy mRn-ről beszélünk!

10. ***Legyen a természetes számok N halmazán értelmezett oszthatóság.***

$R \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $R = \{(a,b) \mid a|b\}$

Lássuk be, hogy az oszthatóság a természetes számok halmazán parciális rendezési reláció!

Ez egy homogén bináris reláció. $a|b$

Reflexív *a reláció? Igen, mert* $a|a$ *minden esetben, mert minden szám osztója önmagának.*

Szimmetrikus*? Nem,* $a|b$ *-ből nem következik, hogy* $b|a$ *is igaz.*

Például:, $2|8$ *de* $8|2$ *nem igaz a természetes számok körében* $\frac{2}{8} = \frac{1}{4} \notin N$

Antiszimmetrikus*? Igen, mert* $a|b$ *és* $b|a$ *csak akkor lehet igaz, ha a=b teljesül.*

Dichotom*? Igen, mert* $a|b$ *és* $b|a$ $a \neq b$ *esetén csak az egyik igaz.*

Tranzitiv*? Igen mert ha* $a,b,c \in \mathbf{N}$ ***és*** $a|b$ *és* $b|c$ *egyszerre igazak, akkor* $b = b_1 \cdot a$ *és* $c = c_1 \cdot b$ *ahol* b_1 *és* c_1 *természetes számok.*

Ekkor azonban $c = c_1 \cdot b = c_1(b_1 \cdot a) = (c_1 b_1)a$*, azaz* $c_1 b_1$ *egész lévén* $a|c$ *reláció is teljesül.*

Tehát *az oszthatóság* ***parciális rendezési reláció*** *a természetes számok körében!*

11. Lássuk be, hogy a ≤ reláció teljes rendezési reláció!

Részletes magyarázat nélkül a $\leq$ *reláció teljes rendezési reláció, mert reflexív, antiszimmetrikus, tranzitív és dichotom tulajdonságú.*

<u>5. Függvények</u>

<u>5.1.</u> Feladatok

1. ***Legyen*** $X := \{1, 5, P, Péter\}$ $Y := \{2, 5, 7, q, Pál\}$ *és* $R \subset X \times Y$ ***reláció***

ahol $R = \{(1,2), (5,7), (P, q), (Péter, q)\}$

Milyen tulajdonságú a reláció, függvény-e a reláció?

2. ***Legyen*** $R \subset D_1 \times D_2 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $R = \{(x, x^2 + 2) \mid x \text{ valós szám}\}$ ***reláció.***

Függvény-e a fenti reláció? Válaszát indokolja!

Milyen D_1 ***és*** D_2 ***választás esetén lesz a fenti reláció bijektiv függvény?***

3. ***Legyen N a természetes számok halmazán értelmezet reláció:***

$R \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $R = \{(n, n+1) \mid n \in N\}$

Függvény-e a reláció?

Hogyan válasszuk meg a függvény értelmezési tartományát és értékkészletét, hogy a függvény bijektív legyen?

4. ***Legyen*** $A = \{a, b\}$ $B = \{1, 2, 3\}$ *a reláció:* $R \subset A \times B$

Az alábbi relációk közül melyek függvények, és mik a tulajdonságaik?

a) $R = \{(a,1), (b,3)\}$

b) $R = \{(a,2), (b,3)\}$

c) $R = \{(a,2), (b,1)\}$

d) $R = \{(a,1)\}$

e) $R = \{(a,1), (a,2), (b,3)\}$

5. ***Legyen*** $A = \{a, b, c\}$ *és* $B = \{1, 2\}$, ***a reláció:*** $R \subset A \times B$

Hány olyan relációt tudunk képezni, ami függvény és szurjektív?

6. ***Legyen*** $A = \{a, b, c\}$ *és* $B = \{1, 2\}$, ***a reláció:*** $R \subset A \times B$

Hány olyan relációt tudunk képezni, ami függvény és injektív?

7. ***Legyen*** $A \subseteq \mathbf{R}$ $B \subseteq \mathbf{R}$ *ahol* $\mathbf{R}$ *a valós számok halmaza és* $R_s \subset A \times B$

Válasszuk ki az alábbi** R_S **relációk közül azokat, melyek függvények, majd vizsgáljuk meg a függvények tulajdonságait!

a) $A=B=\mathbf{R}$ $\qquad R_S = \{(x,y) \mid x^2+y^2=1\}$

b) $A=[-1,1]$ $\quad B=\{\mathbf{R}^+\}$ $\qquad R_S = \{(x,y) \mid x^2+y^2=1\}$

c) $A=\mathbf{R}$ $\quad B=[-1,1]$ $\qquad R_S = \{(x,y) \mid y=\sin(x)\}$

d) $A=\left[-\frac{\pi}{2},\frac{\pi}{2}\right]$ $\quad B=\mathbf{R}$ $\qquad R_S = \{(x,y) \mid y=\sin(x)\}$

8. ***Legyen*** *A={1977 év napjai} és B={1977-ben született gyerekek}*

Definiáljuk az alábbi relációkat:

$R_1 \subseteq A\times B$ $\qquad$ *R_1={(a,b)| az A halmaz minden napjához hozzárendelem az aznap született gyerekeket a B halmazból}*

$R_2 \subseteq B\times A$ $\qquad$ *R_2={(a,b)| minden B halmazbeli gyerekhez hozzárendelem a születésnapját az A halmazból }*

Függvény-e az** R_1**, illetve az** R_2**?

9. ***Legyen N a természetes, R a valós számok halmaza***

$R_S \subset \mathbf{N}\times\mathbf{R}$ $\quad R_S = \{(n,\sqrt{n}) \mid n\in N\}$

Függvény-e a reláció,és milyen tulajdonságú?

10. ***Legyen*** $X=\{1,2,3\}$ $\quad Y=\{p,q,r\}$ ***és*** $R\subset X\times Y$ ***reláció, ahol*** $R=\{(1,p);(2,q);(3,q)\}$

Képezzük az $R\subset X\times Y$ ***relációhoz az*** $R^{-1}\subset Y\times X$ ***relációt, ahol*** $R^{-1}=\{(p,1);(q,2);(q,3)\}$

Inverze-e az** R^{-1} **reláció** R- **nek?

Függvény-e az** R **reláció? Indokolja!

Függvény-e az** R^{-1} **reláció? Indokolja!

11. ***Legyen*** $R_1\subset\mathbf{R}\times\mathbf{R}$ ***és*** $R_1^{-1}\subset\mathbf{R}\times\mathbf{R}$

$R_1=\{(x,x^2) \mid x\in\mathbf{R}$, *(ahol **R** a valós számok halmaza)*$\}$ ***reláció és***

$R_1^{-1}=\{(x^2,x) \mid$ *x valós szám*$\}$ ***reláció.***

Inverze-e az** R_1^{-1} **reláció** R_1**- nek?

Függvény-e az** R_1 **reláció? Indokolja!

Függvény-e az** R_1^{-1} **reláció? Indokolja!

12. ***Legyen*** $R_2 \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $\quad R_2 = \{(x, x+2) \mid x \in R \text{ valós szám}\}$ ***reláció***

és $\quad R_2^{-1} \subset \mathbf{R} \times \mathbf{R}$ $\quad R_2^{-1} = \{(x+2, x) \mid x \in R \text{ valós szám}\}$ ***reláció.***

Inverze-e az R_2^{-1} ***reláció*** R_2***- nek?***

Függvény-e az R_2 ***reláció? Indokolja!***

Függvény-e az R_2^{-1} ***reláció? Indokolja!***

13. ***Legyen*** $X=\{0,1\}$ $\quad Y=\{p,q,r,s\}$ ***és*** $R \subset X \times Y$ ***reláció, ahol*** $R = \{(0,p); (1,r)\}$

Képezzük az $R \subset X \times Y$ ***relációhoz az*** $R^{-1} \subset Y \times X$ ***relációt, ahol*** $R^{-1} = \{(p,0); (r,1)\}$

Inverze-e az R^{-1} ***reláció*** R***- nek?***

Függvény-e az R ***reláció? Indokolja!***

Függvény-e az R^{-1} ***reláció? Indokolja!***

14. ***Függvény-e a következő reláció?***

A ={síkbeli egyenesek} $\quad (a, b \in A)$,

$Rs=\{(a,b) \,/\, \text{ha 'a' és 'b' egyenesek által bezárt szög } 60^o\} \subseteq A \times A.$

15. *A ={nem negatív egészek}* $\quad$ *B ={páros számok}*

Konstruáljunk bijektív leképezést *A* ***és*** *B* ***halmazok között (ha lehet)!***

16. ***Konstruáljunk bijektív leképzést két tetszőleges síkbeli szakasz között.***

17. ***Legyen*** $R \subset D_1 \times D_2 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R = \{(x,y) \mid y=x/2\}$ *reláció.*

és $\quad R^* \subset D_2 \times D_1 \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R^* = \{(y,x) \mid x=2*y\}$ ***reláció.***

Inverze e az R^* ***reláció az*** R ***relációnak?***

Függvény-e az R ***reláció? Válaszát indokolja!***

Függvény-e az R^* ***reláció? Válaszát indokolja!***

(*Milyen* D_1 ***és*** D_2 ***választás esetén lesz a fenti két reláció bijektiv függvény?*)**

18. ***Legyen*** $X=\{1,2,3\}$, $Y=\{a,b,c\}$ ***és*** $R \subset X \times Y$ ***reláció, ahol*** $R=\{(1,a),(2,b),(3,b)\}$.

Írja fel a reláció inverzét!

Függvény-e az R ***reláció? Ha igen, akkor milyen tulajdonságok igazak rá?***

Függvény-e az inverz reláció? Ha igen, akkor milyen tulajdonságok igazak rá?

19. ***Mikor bijektív egy függvény?***

20. ***Legyen*** $X=\{1,2,3\}$, $Y=\{a,b,c\}$ ***és*** $R \subset X \times Y$ ***reláció, ahol*** $R=\{(1,a),(1,c),(3,b)\}$.

Írja fel a reláció inverzét!

Függvény-e az** R **reláció? Ha igen, akkor milyen tulajdonságok igazak rá?

Függvény-e az inverze? Ha igen, akkor milyen tulajdonságok igazak rá?

21. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

Az $\boldsymbol{f}: D_1 \times D_2$ *függvény …………………………, ha* D_1 *különböző elemeinek különböző képek felelnek meg.*

22. ***Legyen*** $X=\{1,2,3\}$, $Y=\{p,q,r\}$ ***és*** $R \subset X \times Y$ ***reláció, ahol*** $R=\{(1,p),(2,q),(3,q)\}$.

Milyen párokat tartalmaz az $R^{-1} \subset Y \times X$ ***inverz reláció?***

R^{-1} = ...

Melyik állítás igaz az** R **relációra? (Több válasz is jó lehet, karikázza be!)

a) R nem függvény *b) R injektív függvény*

c) R szürjektív függvény *d) R függvény, de nem injektív és nem szürjektív*

Melyik állítás igaz az R^{-1} ***inverz relációra? (Több válasz is jó lehet, karikázza be!)***

a) R^{-1} *nem függvény* *b)* R^{-1} *injektív függvény*

c) R^{-1} *szürjektív függvény* *d)* R^{-1} *függvény, de nem injektív és nem szürjektív*

23. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

Az $\boldsymbol{f}: D_1 \times D_2$ *függvény …………………………, ha* D_2 *minden eleme képelem.*

24. ***Egészítse ki az alábbi definiciót:***

Az $\boldsymbol{f}: D_1 \times D_2$ *függvény bijektív, ha ………………………… és …………………………*

25. ***Legyen*** $X=\{1,2,3\}$, $Y=\{p,q,r\}$ ***és*** $R \subset X \times Y$ ***reláció, ahol*** $R=\{(1,p),(2,q),(3,r)\}$..

Milyen párokat tartalmaz az $R^{-1} \subset Y \times X$ ***inverz reláció?***

R^{-1} = ...

Melyik állítás igaz az** R **relációra? (Több válasz is jó lehet, karikázza be!)

a) R nem függvény *b) R injektív függvény*

c) R szürjektív függvény *d) R függvény, de nem injektív és nem szürjektív*

Melyik állítás igaz az R^{-1} ***inverz relációra? (Több válasz is jó lehet, karikázza be!)***

a) R^{-1} *nem függvény* *b)* R^{-1} *injektív függvény*

c) R^{-1} *szürjektív függvény* *d)* R^{-1} *függvény, de nem injektív és nem szürjektív*

<u>5.3.</u> *Megoldások*

1. ***Legyen*** $X{:}=\{1,5,P,Péter\}$ $Y{:}=\{2,5,7,q,Pál\}$ *és* $R\subset X\times Y$ ***reláció***

ahol $R=\{(1,2),(5,7),(P,q),(Péter,q)\}$

Milyen tulajdonságú a reláció, függvény-e a reláció?

-a reláció függvény, de ***nem szurjektív****, mert sem az 5, sem a Pál nem kap hozzárendelést, és* ***nem injektív****, mert a q-t többször is hozzárendelték.*

- ***Mikor lenne injektív?*** *Ha pld (Péter, Pál) lenne a függvény hozzárendelése, de szurjektív akkor sem lenne, tehát bijektív sem!*

- ***Mikor lenne bijektív?*** *Ha az* $Y=\{2,7,q,Pál\}$ *lenne.*

2. ***Legyen*** $R\subset D_1\times D_2\subset \mathbf{R}\times\mathbf{R}$ $R=\{(x,x^2+2)\ |x\,valós\quad szám\}$ ***reláció.***

Függvény-e a fenti reláció? Válaszát indokolja!

Milyen D_1 ***és*** D_2 ***választás esetén lesz a fenti reláció bijektiv függvény?***

A reláció függvény, de ***nem szurjektív****, és* ***nem injektív.***

Mikor lenne ***bijektív*** *a függvény? Ha* D_1 *és* D_2 *is csak a nem negatív valós számok halmaza lenne, és* D_2 *elemeire* $\geq$ *2 kellene hogy fennálljon.*

3. ***Legyen N a természetes számok halmazán értelmezet reláció:***

$R\subset \mathbf{N}\times \mathbf{N}$ $R=\{(n,n+1)\ |n\in N\ \}$

Függvény-e a reláció?

Hogyan válasszuk meg a függvény értelmezési tartományát és értékkészletét, hogy a függvény bijektív legyen?

A reláció függvény, ***injektív*** *de* ***nem szurjektív*** *mert az 1 et sosem veszi fel (a 0 nem természetes szám) Akkor lenne* ***bijektív*** *a függvény, ha az értékkészletből kivennénk az 1 értéket, vagy az értelmezési tartományhoz hozzávesszük a 0-t.*

4. ***Legyen*** $A=\{a,b\}$ $B=\{1,2,3\}$ ***a reláció:*** $R\subset A\times B$

Az alábbi relációk közül melyek függvények, és mik a tulajdonságaik?

a) $R=\{(a,1),(b,3)\}$

a reláció függvény, injektív, de nem szurjektív,mert a 2 kimaradt a hozzárendelésből

b) $R=\{(a,2),(b,3)\}$

a reláció függvény, injektív,de nem szurjektív, mert az 1 kimaradt a hozzárendelésből *c) $R = \{(a,1)\}$reláció nem függvény, b-hez nem rendel semmit.*

d) $R = \{(a,1),(a,2),(b,3)\}$

A reláció nem függvény, nem egyértelmű a hozzárendelés, mert az a-hoz kétféle elemet is rendel.

Egyik hozzárendelés sem lehet szurjektív, mert egy elem kimarad a B képelemei közül, hiszen 2 elemhez kellene 3 elemet hozzárendelni egyértelműen, és ez lehetetlen.

5. ***Legyen*** $A = \{a, b, c\}$ *és* $B = \{1,2\}$, ***a reláció:*** $R \subset A \times B$

Hány olyan relációt tudunk képezni, ami függvény és szurjektív?

A lehetséges hozzárendelések:

R_1 ={(a,1),(b,2),(c,1)} R_2 ={(a,1),(b,2),(c,2)}

R_3 ={(a,2),(b,1),(c,2)} R_4 ={(a,1),(b,1),(c,2)}

R_5 ={(a,2),(b,1),(c,1)} R_6 ={(a,2),(b,2),(c,1)}

R_7 ={(a,1),(b,1),(c,1)} R_8 ={(a,2),(b,2),(c,2)}

Az R_1 től R_6 relációk mind szurjektívek de nem injektívek, az R_7 és R_8 hozzárendelés már nem is szurjektív. Tehár 6 db.

6. ***Legyen*** $A = \{a, b, c\}$ *és* $B = \{1,2\}$, ***a reláció:*** $R \subset A \times B$

Hány olyan relációt tudunk képezni, ami függvény és injektív?

Az 5. feladat 8 db hozzárendeléséből egyik sem injektív mert 3 elemű halmazból 2 elemű halmazra injektív függvény hozzárendelés nem lehetséges.) Tehát 1 ilyet se tudunk képezni.

7. ***Legyen*** $A \subseteq \mathbf{R}$ $B \subseteq \mathbf{R}$ *ahol **R** a valós számok halmaza és* $R_S \subseteq A \times B$ *reláció*

ahol $x \subset A$, $y \subset B$.

Válasszuk ki az alábbi** R_S **relációk közül azokat, melyek függvények, majd vizsgáljuk meg a függvények tulajdonságait!

a) $A=B=\mathbf{R}$ $R_S = \{(x,y) | x^2 + y^2 = 1\}$

A hozzárendelés nem függvény, mert egy elemhez több elemet is hozzárendel.

$y = \sqrt{1-x^2}$ $1 - x^2 >= 1$ $1 >= x^2$,

tehát $-1 <= x <= 1$ *lenne az az értelmezési tartomány ahola reláció már függvény.*

b) $A = [-1,1]$ *B={pozitív valós számok}* $R_S = \{(x,y) | x^2 + y^2 = 1\}$

Ez a hozzárendelés már függvény, de nem szurjektív és nem injektív. Nem minden elem képelem, hiszen 1-nél nagyobb hozzárendelés nincs, valamint nem különbözőek a hozzárendelések.

c) $A=\mathbf{R}$ $\quad B=[-1{,}1]$ $R_{S}=\{(x,y)|y=\sin(x)\}$

A hozzárendelés függvény, szurjektív, de nem injektív.

d) $A=\left[-\frac{\pi}{2},\frac{\pi}{2}\right]$ $B=\mathbf{R}$ $\quad R_{S}=\{(x,y)|y=\sin(x)\}$

A hozzárendelés függvény ,és injektív, de nem szurjektív.

Akkor lenne szurjektív is, ha $B=[-1{,}1]$ *lenne.Ebben az esetben bijektív lenne a függvény, invertálható, az inverze pedig arcsin(x) fv.(lsd analízis)*

8. ***Legyen*** *A={1977 év napjai} és B={1977-ben született gyerekek}*

Definiáljuk az alábbi relációkat:

$R_1\subseteq A\times B$ $\quad$ *R_1={(a,b)| az A halmaz minden napjához hozzárendelem az aznap született gyerekeket a B halmazból}*

$R_2\subseteq B\times A$ $\quad$ *R_2={(a,b)| minden B halmazbeli gyerekhez hozzárendelem a születésnapját az A halmazból }*

Függvény-e az** R_1**, illetve az** R_2**?

R_1 reláció nem függvény (mert 1 naphoz több gyerek is tartozhat)
R_2 reláció függvény, mert minden gyerekhez egyértelműen hozzárendeltünk egy napot, de ez a nap nem feltétlen különböző A függvény nem injektív, és nem szurjektív hiszen nem biztos hogy minden nap kap hozzárendelést.

9. ***Legyen N a természetes, R a valós számok halmaza***

$R_S\subset \mathbf{N}\times\mathbf{R}$ $\quad R_S=\{(n,\sqrt{n})\,|n\in N\}$

Függvény-e a reláció, milyen tulajdonságú?

A reláció függvény de nem szurjektív, mert a függvény képe nem az egész értelmezési tartomány (például a π-t nem veszi fel soha). Injektív a függvény mert különböző elemek képe különböző. A függvény nem bijektív.

10. ***Legyen*** $X=\{1,2,3\}$ $Y=\{p,q,r\}$ ***és*** $R\subset X\times Y$ ***reláció,***

ahol $R=\{(1,p)\ (2,q)\ (3,q)\}$

Képezzük az $R\subset X\times Y$ ***relációhoz az*** $R^{-1}\subset Y\times X$ ***relációt, ahol***

$R^{-1}=\{(p,1)\ (q,2)\ (q,3)\}$

Inverze-e az** R^{-1} **reláció R- nek? $\qquad$ *nem*

Függvény-e az R reláció? Indokolja! $\qquad$ *igen*

Függvény-e az** R^{-1} **reláció? Indokolja! $\qquad$ *nem*

Az R reláció függvény, de nem bijektív, így nem invertálható (hiszen nem injektív).

Az R^{-1} reláció nem függvény, mert nem egyértelmű a hozzárendelés, mint reláció inverze az R-nek, de mint függvény nem.

11. ***Legyen*** $R_1 \subset \mathbf{R}\times\mathbf{R}$ ***és*** $R_1^{-1} \subset \mathbf{R}\times\mathbf{R}$

$R_1 = \{(x, x^2) \mid x \in \mathbf{R}$, (*ahol* $\mathbf{R}$ *a valós számok halmaza*)$\}$ ***reláció és***

$R_1^{-1} = \{(x^2, x) \mid x$ *valós szám*$\}$ ***reláció.***

Inverze-e az R_1^{-1} ***reláció*** R_1***- nek?*** *igen*

Függvény-e az R_1 ***reláció? Indokolja!*** *igen*

Függvény-e az R_1^{-1} ***reláció? Indokolja!*** *nem*

Az R_1 *reláció függvény, de nem bijektív, így nem invertálható (hiszen nem injektív).*

Az R^{-1} *reláció nem függvény, mert nem egyértelmű a hozzárendelés, mint reláció inverze az R-nek, de mint függvény nem.*

12. ***Legyen*** $R_2 \subset \mathbf{R}\times\mathbf{R}$ $R_2 = \{(x, x+2) \mid x \in R$, *(ahol R a valós számok halmaza)*$\}$ ***reláció és*** $R_2^{-1} \subset \mathbf{R}\times\mathbf{R}$ $R_2^{-1} = \{(x+2, x) \mid x$ *valós szám*$\}$ ***reláció.***

Inverze-e az R_2^{-1} ***reláció*** R_2***- nek?*** *igen*

Függvény-e az R_2 ***reláció? Indokolja!*** *igen*

Függvény-e az R_2^{-1} ***reláció? Indokolja!*** *igen*

Az R_2 *reláció függvény, szurjektív, és injektív tehát bijektív és ekkor invertálható.*

Az R_2^{-1} *reláció is függvény, szurjektív, és injektív tehát bijektív, és inverze az R-nek.*

13. ***Legyen*** $X=\{0,1\}$ $Y=\{p,q,r,s\}$ *és* $R \subset X\times Y$ ***reláció, ahol*** $R = \{(0,p)\ (1,r)\}$

Képezzük az $R \subset X\times Y$ ***relációhoz az*** $R^{-1} \subset Y\times X$ ***relációt, ahol*** $R^{-1} = \{(p,0)\ (r,1)\}$

Inverze-e az R^{-1} ***reláció*** *R*- ***nek?*** *igen*

Függvény-e az *R* ***reláció? Indokolja!*** *igen*

Függvény-e az R^{-1} ***reláció? Indokolja!*** *nem*

Az R reláció függvény, de nem bijektív, így nem invertálható (nem szurjektív).
Az R^{-1} *reláció nem függvény, mert minden elemhez rendel képelemet. Mint reláció inverze az R-nek az* R^{-1}*, de mint függvény nem.*

14. ***Függvény-e a következő reláció?***

A ={síkbeli egyenesek} $(a, b \in A)$,

Rs= $\{(a,b) \mid$ *ha 'a' és 'b' egyenesek által bezárt szög* 60° $\} \subseteq A\times A$.

Ha a és b egyenesek által bezárt szög 60°*, akkor egyértelmű a hozzárendelés, tehát a reláció függvény. Mivel különbözőhöz különbözőt rendelünk, tehát szurjektív és injektív is így a függvény invertálható is.*

<u>6. A számfogalom bővítése</u>

<u>6.1.</u> *A teljes indukció*

A teljes indukció egy bizonyítási módszer, mellyel pozitív egész számokra vonatkozó állításokat bizonyíthatunk be.

Az eljárás két részletből áll:

I. ***Megmutatjuk, hogy az állítás igaz n=1 esetén.***

II. ***Megmutatjuk, hogy az állítás öröklődik, azaz feltéve, hogy valamelyik $k \in N^+$ esetén igaz az állítás, igazoljuk, hogy ekkor (k+1) esetén is igaz.***

A két részlet együttesen biztosítja, hogy az állítás minden $n \in N^+$ esetén igaz. Ugyanis n=1-ről indulva II. szerint következtethetünk, hogy n=2-re is igaz, innen n=3-ra és így tovább egyesével lépkedve bármely pozitív egészig eljuthatunk.

Kezdőszámként esetenként 0-t, vagy 1-nél nagyobb rögzített pozitív számot kell alkalmazni a bizonyítandó állítás értelme szerint.

Lássuk néhány felhasznált összefüggés igazolását teljes indukcióval!

1. A Bernoulli-féle egyenlőtlenség

Adott $h > -1$ valós szám. Bármely $n \in N^+$ esetén $(1+h)^n \geq 1+nh$.

Az n=1 esetén a baloldal és a jobboldal egyaránt 1+h, így az állítás teljesül. Most tegyük fel, hogy az egyenlőtlenség valamely $k \in N^+$-ra teljesül, azaz:

$$(1+h)^k \geq 1+kh$$

Meg kell mutatnunk, hogy az egyenlőtlenség (k+1)-re is teljesül, azaz:

$$(1+h)^{k+1} \geq 1+(k+1)h$$

Valóban, az indukciós feltevést használva:

$$(1+h)^{k+1} = (1+h)(1+h)^k \geq (1+h)(1+kh) = 1+h+kh+kh^2 \geq 1+h+kh = 1+(k+1)h$$

Ezzel a bizonyítást befejeztük.

2. Az első n pozitív egész összegképlete

Az első n pozitív egész szám összege: $1+2+...+n = \dfrac{n(n+1)}{2}$

Az n=1 esetben mindkét oldal értéke 1, így az egyenlőség teljesül.

Tegyük fel, hogy a képlet valamely $k \in N^+$-ra érvényes. Azaz:

$$1+2+...+k=\frac{k(k+1)}{2}$$

Meg kell mutatnunk, hogy az egyenlőség (k+1)-re is teljesül, azaz:

$$1+2+...+k+(k+1)=\frac{(k+1)(k+2)}{2}$$

Valóban, az indukciós feltétel felhasználásával:

$$1+2+...+k+(k+1)=\frac{k(k+1)}{2}+(k+1)=\frac{k(k+1)+2(k+1)}{2}=\frac{(k+1)(k+2)}{2}$$

3. *A négyzetszámok összegképlete*

Az első n pozitív egész szám négyzetének összege:

$$1^2+2^2+...+n^2=\frac{n(n+1)(2n+1)}{6}$$

Az n=1 esetben mindkét oldal 1.

Tegyük fel, hogy $1^2+2^2+...+k^2=\frac{k(k+1)(2k+1)}{6}$

Igazolnunk kell, hogy $1^2+2^2+...+k^2+(k+1)^2=\frac{(k+1)(k+2)(2k+3)}{6}$

Valóban,

$$\left(1^2+2^2+...+k^2\right)+(k+1)^2=\frac{k(k+1)(2k+1)}{6}+(k+1)^2=\frac{(k+1)\left(2k^2+k+6k+6\right)}{6}=$$

$$=\frac{(k+1)\left(2k^2+7k+6\right)}{6}=\frac{(k+1)(k+2)(2k+3)}{6}$$

4. *A mértani sorozat összegképlete*

Az $a_n=a_1q^{n-1}$ ***képlettel megadott mértani sorozat első n tagjának összege a q=1 eset kivételével:***

$$a_1+a_1q+...+a_1q^{n-1}=a_1\frac{q^{n-1}}{q-1}$$

Az n=1 esetben mindkét oldal a_1.

Tegyük fel, hogy: $a_1+a_1q+...+a_1q^{k-1}=a_1\frac{q^{k-1}}{q-1}$.

Igazolnunk kell, hogy: $a_1+a_1q+...+a_1q^{k-1}+a_1q^k=a_1\frac{q^{k+1}-1}{q-1}$.

Valóban:

$$\left(a_1 + a_1 + \ldots + a_1 q^{k-1}\right) + a_1 q^k = a_1 \frac{q^k - 1}{q-1} + a_1 q^k = a_1 \frac{q^k - 1 + q^{k+1} - q^k}{q-1} = a_1 \frac{q^{k+1} - 1}{q-1}$$

5. *Az n-edik hatványok különbségének szorzattá bontása*

$a^n - b^n = (n-b)\left(a^{n-1} + a^{n-2}b + \ldots + ab^{n-2} + b^{n-1}\right)$ ***minden*** $n \in N^+$ ***esetén.***

A tétel n=1 esetén nyilván igaz, n=2, 3 esetén is ismert azonosság.

Tegyük fel, hogy valamely $k \in N^+$ *-ra fennáll a tétel, azaz:*

$$a^k - b^k = (a-b)\left(a^{k-1} + a^{k-2}b + \ldots + ab^{k-2} + b^{k-1}\right)$$

Igazolnunk kell a tétel érvényességét (k+1)-re, azaz, hogy:

$$a^{k+1} - b^{k+1} = (a-b)\left(a^k + a^{k-1}b + \ldots + ab^{k-1} + b^k\right)$$

Az indukciós feltevésből: $a^k = (a-b)\left(a^{k-1} + a^{k-2}b + \ldots + ab^{k-2} + b^{k-1}\right) + b^k$.

Így:

$$a^{k+1} - b^{k+1} = a^k a - b^k b = \left[(a-b)\left(a^{k-1} + a^{k-2}b + \ldots + ab^{k-2} + b^{k-1}\right) + b^k\right]a - bb^k =$$

$$= (a-b)\left(a^k + a^{k-1}b + \ldots + a^2 b^{k-2} + ab^{k-1}\right) + ab^k - bb^k =$$

$$(a-b)\left(a^k + a^{k-1}b + \ldots + a^2 b^{k-2} + ab^{k-1}\right) + (a-b)b^k = (a-b)\left(a^k + a^{k-1}b + \ldots + ab^{k-1} + b^k\right)$$

Ezzel a bizonyítást befejeztük.

6.2. Feladatok:

Bizonyítsuk be teljes indukcióval:

1. $\sum_{k=1}^{n} k^2 = n(n+1)(2n+1)/6$

2. $\sum k^3 = [n(n+1)/2]^2$

3. $\binom{n}{k} + \binom{n}{k-1} = \binom{n+1}{k}$

4. $\frac{1}{1\cdot 2} + \dots \frac{1}{n(n+1)} = \frac{n}{n+1}$

5. $\frac{1}{1\cdot 3} + \dots \frac{1}{3\cdot 5} + \dots \frac{1}{(2n-1)(2n+1)} = \frac{n}{2n+1}$

6. $1\cdot 4 + 2\cdot 7 + \dots n(3n+1) = n(n+1)^2$

7. $\left(\frac{n+2}{n+1}\right)^{n+1} > 2$ *igaz* $\forall n \in T$

8. $2^{2n} - 3n - 1 = 9t$ *alakú t term. szám* $n \geq 2$

7. Számonkérések

Félévközi Zárthelyi dolgozat

NÉV:.. Pont: ....

1. 4 pont

Komplemens kivonással végezze el kettes számrendszerben a következő kivonást:

$591_{10} - 324_{10} =$

2. 4 pont

Igaz-e a következő egyenlőség? Állítását levezetéssel bizonyítsa be!

$A \setminus (A \cap B) \cup B = A \cup B$

3. 3 pont

Mi az értéke a következő kifejezésnek, ha a = hamis és b = igaz? Teljes pontszám akkor jár, ha a részműveletek eredményeit is megadja.

$(a \vee b) \leftrightarrow ((\neg a \wedge b) \vee (\neg a \wedge \neg b))$

4. 4 pont

Adott a következő reláció: $R \subset \mathbf{N} \times \mathbf{N}$ $\quad R = \{(a,b) \mid a \equiv b \bmod (5)\}$ Bizonyítsa be, hogy ez a reláció ekvivalenciareláció!

($a \equiv b \bmod (5)$, ha a és b 5-tel való osztási maradéka megegyezik)

5. 4 pont

Legyen X={1,2,3}, Y={a,b,c} és $R \subset X \times Y$ reláció, ahol $R = \{(1,a);(2,b);(3,b)\}$.

Írja fel a reláció inverzét!

Függvény-e az R reláció? Ha igen, akkor milyen tulajdonságok igazak rá?

Függvény-e az inverz reláció? Ha igen, akkor milyen tulajdonságok igazak rá?

6. Irja le a Peano axiómákat (5 db) ! 4 pont

7. Mikor bijektív egy függvény? 2 pont

Számítástudomány alapjai I **VIZSGA.** **F csoport**

Név: **Kód:**

Töltse ki a kipontozott részeket a megfelelő szóval vagy betűvel, számmal.

1./ A 125_{10} hexadecimális alakja: …………………………………. 1 pont

2./ A $0{,}75_8$ hexadecimális alakja: …………………………………. 1 pont

3./ 110000_2 10-es számrendszerbeli alakja: …………………………………. 1 pont

4./ Igazak-e az alábbi állítások a halmazműveletekre vonatkozóan? A kipontozott részre írja a megfelelő igaz vagy hamis minősítést! (A,B,C halmazok)

$A \cap (B \cup C) = (A \cup B) \cap (A \cup C)$ …………..

$A \cap \emptyset = A$ …………..

$A \setminus \emptyset = A$ ………….. 5 pont

$(A \setminus B) \cap (B \setminus A) = A \cap B$ …………..

$(A \setminus B) \cup B = A \cup B$ …………..

5./ Az ítéletkalkulus egy formulája …………………………., ha a formula logikai értéke minden kiértékelés esetén igaz. 1 pont

6./ Az implikáció művelet igazságtáblája : 1 pont

	↑	↓
↑		
↓		

7./ Az elemi szorzatok összegéből álló logikai kifejezés a …………………………… 1 pont

8./ A parciális rendezési relációk 3 tulajdonsága:

…………………………, …………………………, ………………………… 3 pont

9./ Az **R** parciális rendezési relációval rendezett D halmaz egy M eleme ……………………,

ha nincs olyan $x \in D$, melyre $x \neq M$ és M **R** x. 2 pont

9./ Az A halmazban értelmezett **f** belső művelet ……………………. tulajdonságú, 1 pont

ha $\forall$ a, b $\in$ A esetén: **f** (a , b) = **f** (b , a).

10./ Az olyan halmazt, mely ekvivalens a valós számok halmazával, ……………… 1 pont

végtelen számosságú halmaznak nevezzük.

11./ Igaz-e, hogy az $A \wedge (A \rightarrow B)$ formula azonosan igaz? Indokolja igazságtáblával!

a.) azonosan igaz b.) nem azonosan igaz (Karikázza be a megfelelőt!) 2 pont

Az igazságtábla:

A	B	$A \rightarrow B$	$A \wedge (A \rightarrow B)$
$\uparrow$	$\uparrow$		
$\uparrow$	$\downarrow$		
$\downarrow$	$\uparrow$		
$\downarrow$	$\downarrow$		

13./ Legyen X:={a,b,c} Y:={1,2,3} és $R \subset X\times Y$ reláció, ahol R := { (a,1); (b,2); (c,3) }

Milyen párokat tartalmaz az $R^{-1} \subset Y \times X$ inverz reláció? 1 pont

R^{-1} = ……………………………………………………………………………………

14./ Melyik állítás igaz az R relációra? (Több válasz is jó lehet, karikázza be!) 1 pont

a.) R nem függvény. b.) R injektív függvény.

c.) R szürjektív függvény. d.) R függvény, de nem injektív és nem szürjektív.

15./ Melyik állítás igaz az R^{-1} inverz relációra? (Több válasz is jó lehet, karikázza be!) 1 pont

a.) R^{-1} nem függvény. b.) R^{-1} injektív függvény.

c.) R^{-1} szürjektív függvény. d.) R^{-1} függvény, de nem injektív és nem szürjektív.

16./ Melyik lépés nem igaz az alábbi levezetésben? 2 pont

$(A \vee B) \wedge (B \vee \neg A) = (B \vee A) \wedge (B \vee \neg A) = B \wedge (A \vee \neg A) = B \wedge \uparrow = \uparrow$

a.) 1. lépés b.) 2. lépés c.) 3. lépés

d.) 4. lépés e.) minden lépés helyes

Irodalomjegyzék

[1] ***Dringó László – Kátai Imre****:Bevezetés a matematikába*
Tankönyvkiadó, Budapest,1988.

[2] ***Bagyinszkiné*** *: Bevezetés a matematikába Példatár*
Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

[3] ***Szelezsán János****: Matematika I.*
LSI Oktatóközpont, 2005.

[4] *Matematika példatár*
Szerkesztette:Szelezsán János:
LSI Oktatóközpont, 2005.

[5] ***Solt György:****Valószínűségszámítás.*
Példatár
Műszaki Lönyvkiadó 1971.